

# Akademisyenlik ve Annelik: Fenomenolojik Bir Araştırma <sup>1</sup>

Meryem MEMİŞ DOĞAN <sup>2</sup> - Kübra TEMİZ ARSLAN <sup>3</sup>

Başvuru Tarihi: 28.02.2023

Kabul Tarihi: 07.07.2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

## Öz

Değişen dünya koşulları ile eğitimde ve çalışma yaşamında daha çok görünür olan kadınlar için akademisyenlik önemli bir tercihtir. Çalışma yaşamına katılmış olsalar da toplumsal roller ve beklentilerin etkisi ile aile kurma, çocuk sahibi olma gibi sorumluluklar, kadınların günlük yaşantısında egemen olmaya devam etmektedir. Bu çalışma, akademisyen annelerin annelik ve akademisyenlik kimliğine yönelik atıflarını, aidiyet düzeylerini açıklayabilmeyi, iki rol arasında kadınların gündelik yaşam pratiklerini ve duygularını anlayabilmeyi hedeflemektedir. Nitel araştırma yöntemleri çatısı altında bulunan ve amacı insan deneyimlerini anlamak olan fenomenolojik yaklaşımın kullanıldığı çalışmanın örnekleme, nispeten yeni ve genç bir kadroya sahip olan geleneksel toplumsal yapının gözlemlenebildiği Bitlis ilinde bulunan, Bitlis Eren Üniversitesi'nde çalışan çocuk sahibi 8 kadın akademisyenden oluşmaktadır. Bitlis Eren Üniversitesi 30.12.2022 tarihli E-84771431-050.03-76688 sayılı etik kurul iznine sahip olan bu çalışmanın bulguları çerçevesinde, annelik ve akademisyenliğin sınırsız fedakârlık ve sevgi olarak tanımlandığı ve katılımcıların birincil kimlik olarak anneliğe, ikincil kimlik olarak akademisyenliğe aidiyet hissettiği söylenebilir. Araştırma bulguları, çalışma yaşamı ve aile hayatında pek çok sorumluluk ve görevi üstlenen katılımcıların, bu sorumluluk ve görevleri aile bireyleri, komşu, arkadaş ve ücretli çalışanlardan oluşan kadın ağı ile paylaştığını göstermektedir. Katılımcıların yoğun geçen günlük yaşamlarında öncelikle çocuk bakımı, ev işleri, ders verme gibi akademik işlerle ilgilendikleri, bu görevler bittikten sonra akademik üretime zaman ayırabildikleri görülmektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Annelik, Kadın Akademisyenler, Toplumsal Cinsiyet, Fenomenolojik Araştırma

**Atıf:** Memiş Doğan, M. ve Temiz Arslan, K. (2023). Akademisyenlik ve annelik: Fenomenolojik bir araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(3), 629-656.

<sup>1</sup> Bu çalışma kapsamında Bitlis Eren Üniversitesi Rektörlüğü Etik İlkeleri ve Etik Kurulu'ndan 30.12.2022 tarihli E-84771431-050.03-76688 sayılı etik kurul izin belgesi alınmıştır.

<sup>2</sup> Bitlis Eren Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, [meryemmemis@gmail.com](mailto:meryemmemis@gmail.com), ORCID: 0000-0001-7418-9318

<sup>3</sup> Bitlis Eren Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, [temizkubra96@gmail.com](mailto:temizkubra96@gmail.com), ORCID: 0000-0002-2508-8809

## Academician and Motherhood: A Phenomenological Research

Meryem MEMİŞ DOĞAN<sup>4</sup> - Kübra TEMİZ ARSLAN<sup>5</sup>

Submitted by: 28.02.2023

Accepted by: 07.07.2023

Article Type: Research Article

### Abstract

*Being an academic is an important choice for women who are more visible in education and working life with the changing world conditions. Even though they have participated in the working life, responsibilities such as starting a family and having children continue to dominate in the daily life of women, with the effect of social roles and expectations. This study aims to explain the attributions and belonging levels of mother academicians to motherhood and academician identity and to understand women's daily life practices and feelings between these two roles. In the study, the phenomenological approach, which is one of the qualitative research methods whose purpose is to understand human experiences, was preferred. The sample of the study consists of 8 female academicians with children working at Bitlis Eren University in Bitlis, which has a relatively new and young staff and where the traditional social structure can be observed. Research findings show that the participants, who take on many responsibilities and duties in working life and family life, share these responsibilities and duties with the women's network consisting of family members, neighbors, friends, and paid employees.*

**Keywords:** Motherhood, Female Academics, Gender, Phenomenological Research

<sup>4</sup> Bitlis Eren University, Faculty of Science and Letters, Department of Sociology, [meryemmemis@gmail.com](mailto:meryemmemis@gmail.com), ORCID: 0000-0001-7418-9318

<sup>5</sup> Bitlis Eren University, Faculty of Science and Letters, Department of Psychology, [temizkubra96@gmail.com](mailto:temizkubra96@gmail.com), ORCID: 0000-0002-2508-8809

## Giriş

Son yıllarda eğitim alanındaki eşitsizliklerin nispeten azalması ile meslek, kariyer sahibi olan kadın sayısında artış olduğu, kadınların çalışma yaşamında daha aktif rol almaya başladığı görülmektedir. Böylece aile yapısı, anne, baba, çocuk rolleri ve sorumlulukların bölüşümü de değişmiş; kreş, bakıcı, yardımcı gibi profesyonel meslekler gündelik yaşamda bir aktör olmuştur. Sosyal bilimler literatürüne baktığımızda; geleneksel kimlik olan annelik ve mesleki kimlik olan akademisyenlik arasında görev ve sorumlulukların birtakım sosyolojik ve psikolojik sorunları da beraberinde getirdiği söylenebilir (Yılmaz ve Özdemir, 2012).

Bu çalışma, akademisyenlik ve annelik kimliğine sahip olan kadınların; kimlik tanımlarını, birincil ve ikincil kimlik konumlandırmalarını ifade eden aidiyet düzeylerini, gündelik yaşam pratikleri noktasında emek süreçleri ve zaman yönetimini, iki rol arasında duygularını fenomenolojik araştırma yöntemi ile açıklayabilmeyi amaçlamaktadır. Akademisyen anneliğin bir fenomen olarak belirlendiği bu çalışmada; gündelik yaşamdaki düşünce, pratik ve duyguların ortak toplumsal anlamları çıkarılmaya çalışılmıştır. Aile kurma ve çocuk sahibi olma çağı olarak nitelendirilen genç yaşlar bu iki rolün gündelik yaşamdaki kesişimini açıklama noktasında önemlidir. Bu çerçevede çalışma geleneksel toplum yapısına sahip olan Bitlis ilinde yer alan ve nispeten genç bir kadrosu bulunan Bitlis Eren Üniversitesi ile sınırlandırılmıştır. Çalışmanın verileri, 2023 yılının ocak ve şubat aylarında katılımcıların odalarında yüz yüze görüşmeler yapılarak toplanmış ve fenomenolojik yöntem basamakları dikkate alınarak analiz edilmiştir.

Toplumsal cinsiyet tartışmaları çerçevesinde çalışma yaşamında statü sahibi akademisyen anne olarak yer almanın kadınlar üzerindeki etkisini analiz edebilmek çalışmanın literatüre katkısı olarak belirtilebilir. Ayrıca akademisyen annelerin öznel deneyimlerini fenomenolojik yöntemle toplumsal bir olgu olarak analiz etmenin, yaşanan duygu, düşünce ve problemlerin bireysel değil toplumsal bir sorun olduğu gerçeğinin görülmesi noktasında literatüre önemli bir katkısı olduğu düşünülmektedir. Ekonomik ve kültürel pek çok unsurun iç içe geçtiği bir toplumsal yapıda akademisyen annelerin gündelik yaşamdaki problemlerini sosyolojik ve psikolojik bir gözlemlerle disiplinler arası bir alanda anlamaya çalışmak da çalışmanın katkısı olarak nitelendirilebilir. Akademisyen annelik ya da çalışan kadın olmaya yönelik literatüre bakıldığında araştırmaların genellikle Ege Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi gibi kozmopolit kentlerde bulunan köklü üniversiteler üzerine yapıldığı görülmektedir. İçinde yaşanan toplumun kurumlar üzerinde de etkili olduğu gerçeğinden hareketle bu çalışmanın örneklemini oluşturan; kapalı, küçük ve geleneksel bir toplum yapısına sahip olan ve Bitlis ilinde 2007 yılında kurulan yeni bir üniversite olan Bitlis Eren Üniversitesinde çalışan çocuk sahibi akademisyen kadınların aidiyetleri, pratikleri, düşünce ve algılarını açıklama çabası, çalışmanın literatüre yapacağı bir diğer katkı olarak ifade edilebilir.

## Annelik Kavramına Kuramsal Yaklaşımlar

Anneliğin kültür tarafından şekillendiğini öne süren Holmes (2006, s.1); ise batıdaki iyi annelik algısının yeni doğan bebeğe duyulan sevgi olarak tanımlandığını, tarihsel süreç içerisinde anneliğin gereklilikten çıkarak kültürel bir kavrama dönüştüğünü ifade etmektedir. Toplumsal kuralları, gelenekleri, kültürü öğrendiğimiz ve alışkanlıklarımızı edindiğimiz öncelikli kurum olan aile içerisinde cinsiyet temelli eşitsizliklerin yeniden üretiminde anneyi tek aktör olarak tanımladığı için eleştirel yaklaşılması gereken Dunn-Mascetti (2000, s. 148) yetişkin kadın ve erkeklerin annelerinden öğrendikleri pek çok alışkanlığı sürdürdüğünü ifade eder. Oysa bu durumun sorumlusunun kadın değil, onun sosyalizasyon sürecinde maruz kaldığı, toplumsal cinsiyet değerlerini yeniden üreten yapılar olduğu ifade edilmelidir. Kadının öznel annelik algısından çok bu algıyı

şekillendiren patriyarkal toplumsal yapı, annelik kavramının tanımını oluşturmakta ve “kutsal” olarak nitelendirilen anneliği hem statü hem de sorumluluk çerçevesinde babalıktan farklı konumlandırmaktadır. Kişisel annelik deneyimi ve bir kurum olarak annelik ayrımı yapan Adrienne Rich’e (1976) göre kurum olarak annelik ataerkillik biçimiyle sonuçlanmakta ve toplumsal kuralları, kanunları içermektedir.

Kadınlara dair toplumsal inşa sürecinde belirlenen idealler ve semboller kimlik inşasında etkilidir (Lester, 2008). Pomeroy (1995)’a göre; geleneksel temsiller kadınları fahişe, tanrıça, eş ve köle olarak nitelendirmektedir. Wade ve Tavris (1994)’e ait olan baş tacı- ayakaltı sendromu (pedestal-gutter syndrome) iki uca yerleştirilen olumlu ve olumsuz nitelendirmeleri temsil etmektedir. Türkiye’deki toplumsal cinsiyet temelindeki kalıp yargıları değerlendiren Sakallı-Uğurlu v.d.’e (2018) göre bekâr kadınlar; ev kızı ve evlilik delisi; evli kadınlar ise anaç, sorumluluk sahibi ve güvenilir olarak betimlenmektedir. Anaçlık; fedakârlık, şefkat, sonsuz sevgi ve anlayış olmak üzere özellikle manevi özellikler ile bezenmiş pek çok anlamı içermektedir. Nüfus artışını destekleyen pronatalist bir yapının/politikaların baskın olduğu toplumlarda kadın kimliğini tamamlayan evlilik doğal ve normal olanı işaret ederken, evliliği reddetmek ya da ertelemek ise patolojik ve tehdit olarak nitelendirilmektedir. Fizyolojik nedenler ile çocuk sahibi olamamak bir hastalık olarak tanımlanarak tedavi önerilmektedir. Nancy Chodorow (1999) anneliğin tüm kadınların isteyeceği bir statü olduğu görüşüne karşı çıkmakta ve kadınların neden anne olmak istediklerini sorgulamaktadır. Tong’un yorumuna göre; Chodorow (1999) “kadınların doğaları gereği kaderi anne olmaktır” ve “kadınlar anne olmaya toplum tarafından şartlanır” temelindeki iki görüşü kadınların toplumsal cinsiyet rollerini özgürce seçtiklerini varsaydıkları için reddeder (Tong ve Botts, 2018, s. 153). Bu alanda yapılan pek çok çalışmada (Letherby,1999; Clark, Martin Mathews ve Mathews, 2006; Daniluk, 1999), gönüllü olarak çocuk sahibi olmamanın; sorumsuzluk, bencillik, asilik, sevgisizlik ile açıklandığı ve çocuk sahibi olmayan kadının damgalanıp, etiketlendiği ve hiyerarşik olarak aşağıda konumlandığı belirtilmektedir.

Görüldüğü üzere kadına yönelik semboller ve idealler birbirine zıt iki temel uçta temsil edilmekte, olumlu uçta olabilmek annelik özelliklerini taşımakla mümkün olabilmektedir. Evlenip çocuk sahibi olmak ataerkil yapının kadın üzerindeki hegemonik belirlemciliğini ortadan kaldırmamaktadır. Chodorow’a (1999, s.3) göre birçok toplum, kadından sadece çocuk doğurmasını değil, çocuğun bakımı ve sorumluluğu çerçevesinde birincil olmasını ve bebek ile daha fazla zaman geçirdikleri için birincil duygu bağını sürdürmesini beklemektedir. Simon De Beauvoir (2010) da kadının farklı ve ikinci cins olarak konumlandırılmasını doğurganlık ile açıklamaktadır. Hamilelik, doğum ve emzirme gibi öznel ve biyolojik durumlar yaşayan kadın hem bedenine hem de kendi gerçekliğine yabancılaşırken sorumluluklar ve görevler tüm zamanını aldığı için yaratıcı bir varlık olma potansiyelini gerçekleştirememektedir. Ona göre (2010) doğurganlık ile oluşturulan sözde “dışı yaratılış” binlerce yıldır kadını ikincil bir konumda tutmuş, erkeği ise özne konumunda yüceltmıştır (Deguy ve Beauvoir, 2009, s. 43). Bu noktada patriyarkal aile içerisinde kadın kimliği otonom değil ilişkisel bir benlik kurmakta ve erkek kimliğine bağlı olarak inşa edilmektedir (Oakley, 1984). Adorno ve Horkheimer (2015, s. 153-156) da “hamarat ev kadını ve çocuklarının annesi” olarak tanımlanan, “kurban ve iyi olmaya gönüllü bir şekilde rıza göstermeyle” kutsallaştırılan kadının tahakküm altına alınarak fedakârlığa zorlandığını belirtmektedir.

Çocuk sahibi olan kadına yönelik beklentilerin karşılanıp karşılanmaması “iyi annelik” nitelendirilmesi ile görünür hale gelmektedir. Bu noktada kadından; önceliğinin çocuğu olması, onun tüm sorumluluklarını yerine getirmesi ve ona sınırsız fedakârlık göstermesi beklenmektedir. Ev içi ücretsiz emeğin karşılığının sevgi ile ödendiğini ifade eden Gülnur Acar Savran (2002, s.62-163); kadınların sevdikleri aileleri ve çocukları için gerçekleştirdikleri ev içi işlerini sevginin dışı vurulması olarak tanımlamaktadır. Bu noktada anne ya da eş konumu sevgi ve ev işlerinin birbirine bağlı olduğu bir gündelik yaşam sunmaktadır. Bunun yanı sıra ev içi

ücretsiz emek probleminin politik bir problem olarak ele algılanmamasının ikincil nedeni, mesai saati olmayan bu işlerin ‘televizyon seyredirken çamaşır katlamak’ gibi söylemlerle iş tanımından çıkarılması, kadınların gündelik yaşamı ile iç içe geçmesi ve onların günlük rutini haline getirilmesidir.

İyi annelik kavramını farklı bir çerçeveden açıklayan Sharon Hays (1996) uzmanlar tarafından yönlendirilen, duygusal, psikolojik ve ekonomik olarak pek çok beklentinin olduğu annelik tecrübesini, rol ve beklentileri “yoğun annelik” olarak tanımlamaktadır. Elisabeth Badinter (1992) “Annelik Sevgisi” isimli çalışmasında tarihsel süreçteki annelik algısının değişimi çerçevesinde, anneliğin içgüdüsel ve fizyolojik bir özellik olarak tanımlanmasının kadın kimliğine yönelik sorumluluk, tahakküm ve sınırlandırmaları doğal ve değişmez bir yapı olarak nitelendirilmesini meşrulaştırdığını ancak anneliğin içgüdüsel bir olgu olmadığını, toplumsal süreçte öğrenildiğini ifade etmektedir (Badinter, 1992). “Annelik Duygusu” isimli çalışmasında Tina Miller’ın vurguladığı gibi kültürel kalıp yargılar çerçevesinde, öğrenilen değil içgüdüsel bir beceri olarak tanımlansa da kadına ödül ve sorumluluklar ile bezenmiş yeni bir rol yükleyen annelik, pratik yaparak gelişen, sosyal bir benliğin oluşma sürecindeki kariyerdir (Miller, 2010). Görüldüğü gibi ataerkil toplumsal yapıda yaşamın her basamağında olumlanarak ideal olan ve olumsuzlanarak dışlanan öteki kadın kimliği çerçevesinde beklentiler ve sınırlar dahilinde bir tahakküm bulunmaktadır.

### **Çalışma Yaşamı ve Annelik**

18. ve 19. yüzyılda gerçekleşen Sanayi Devrimi ile kamusal alanda daha görünür olmaya başlayan kadınlar iş yaşamına da katılmaktadır. Ancak erkeklerin endüstri kesimine, kadınların ev işlerinden ücretli işlere geçişi aynı süratte ve kolaylıkta ilerlememiştir (Razon, 1983, s. 1). Rekabetin ön planda olduğu serbest piyasa ekonomisi ile birlikte de kadınlar niteliksiz ve yedek iş gücü olarak görülmüş ve erkeklerden daha fazla sömürüye açık hale gelmiştir. Ataerkil kapitalist toplumda çalışma yaşamında kadının emeği ek gelir olarak tanımlanmış (Andersen, 2011, s. 37) değersizleştirilmiş ve kadının ikincil konumu devam etmiştir.

Birinci ve ikinci dünya savaşında erkeklerin cepheye gitmesi nedeniyle Tekeli’nin (2017, s. 13-14) aktardığına göre, evli ve çocuklu kadınlar daha fazla çalışma yaşamına katılmışlardır. İngiltere’de evli kadınların tüm kadın istihdamı içindeki oranı 1931’de %10, 1951’de %22, 1971’de ise %42’dir. Bu noktada çocuk bakımı gibi ev içi sorumlulukları devletler üstlenmiştir. İngiltere’de 1941 de 118 olan çocuk yuvası sayısı 1945’te 1559 olmuştur (Adamson, v.d. 1976; akt. Tekeli, 2017, s. 13-14). Türkiye’ye baktığımızda da benzer şekilde 1915 Balkan Savaşı sırasında erkeklerin cepheye gitmesi sebebiyle bir zorunluluk çerçevesinde kadınların iş gücüne katılımı başlamış ve bu katılım 1. ve 2. Dünya savaşları ile artış göstermiştir. Ancak Türkiye’de kadının gerçek anlamda işgücüne katılımı 1950’li yıllarda kırdan kente yoğun göç ile gerçekleşmiştir (Berber ve Eser, 2008, s. 3). Türkiye’de de 1971 yılında çıkarılan Tüzük’e göre; 1 yaşından küçük çocuğu olan işçi kadınlara ayrı ayrı iki defa 45 dakikalık emzirme izni verilmesi, çalışma yerlerinden ayrı ve işyerine en çok 250 metre uzaklıkta bir emzirme odasının kurulması zorunludur. Ayrıca “150’den çok kadın işçi çalıştırılan işyerlerinde, 0-6 yaşındaki çocukların bırakılması ve bakılması, emzikli kadınların çocuklarını emzirmeleri için işveren tarafından çalışma yerlerinden ayrı ve işyerine yakın bir yurdun kurulması zorunludur.” maddesi bulunmaktadır. Bu tüzük 2006 yılında yürürlükten kaldırılmış olsa da Türkiye tarihinde endüstrileşme ve fabrikalaşmanın yükseldiği dönemlerde işgücüne ihtiyaç duyulan kadının annelik ve çocuk temelindeki sorumlulukları resmî kurumlarca paylaşılmıştır. Türkiye’de kadın istihdam oranı 1970 yılında 5 milyon 812 bin 545 iken, 1985 yılında 7 milyon 647 bin 265, 2000 yılında ise 10 milyon 164 bin 540 olmuştur (Berber ve Eser, 2008, s. 3-4). Bu veriler çocuk sahibi kadınların sorumluluklarının resmî kurumlarca paylaşılmasının kadın istihdam oranının artışında etkili olduğu şeklinde yorumlanabilir.

İş yaşamına katılım kadın kimliği çerçevesinde eşit haklar ve eşit ücretleri getirmemiştir. Bu eşitsizliğe, annelik ve ev içi sorumlulukların paylaşılabilmesi, toplumsal algıda kadının çalışmasının ikincilleştirilmesi eklendiğinde çalışma yaşamına katılma ya da katılmama noktasında ciddi ikilemler oluştuğu söylenebilir. Kadının geliri ücretli çocuk bakımı ile daha da düşmekte ve kadınların çalışma yaşamı erkeklere oranla daha dezavantajlı durumda devam etmektedir. “Hane halkı paylaşım modeline” göre; kadının çocuk bakımı ve ev işlerini ücretli profesyoneller ile paylaşmasının bedeli, kadının iş gücüne katılımı ile kazandığından fazla ise kadın iş gücüne katılmakta, aksi halde vazgeçmektedir (Durmaz,2016, s.42). Bu durumda özellikle düşük gelirli işlerde istihdam edilen kadının hane içindeki sorumluluklarını karşılayacak gelire sahip olmaması; esnek çalışmaya yönelmesi, iş yaşamına ara vermesi veya iş yaşamından ayrılması ile sonuçlanmaktadır.

Dünya savaşları gibi ani bir değişimle çalışma yaşamında kadın görünürlüğü artmış olsa da toplumsal yapı aynı hızda değişim sağlayamamıştır. Toplumsal değişmeyi açıklarken maddi kültürün manevi kültürden hızlı gelişmesini William Ogburn (1964) ‘kültürel gecikme’ kavramı ile açıklamaktadır. İş yaşamına katılım sonrasında toplumsal algıda kadına yönelik rol, beklenti, sorumluluk ve beklentilerin aynı hızda değişmemesi de kültürel gecikme kavramı ile açıklanabilmektedir. Kültürel gecikmenin çalışan kadın ve anne olma çerçevesinde kadının hem kendi algısında hem de toplumsal algıda ikilemler yarattığı görülmektedir. Çalışma yaşamındaki roller ve evdeki roller arasında kalınan noktada “çocuklarım için çalışıyorum” ile “iyi bir anne olmak için tüm vaktimi çocuklarıma ayırıyorum” (Johnson ve Swanson, 2003, s. 21) dualizmi ortaya çıkmaktadır.

Bu durumda Badinter’e (2017, s. 12) göre; anneliği benimsemek, reddetmek ve müzakere etmek olmak üzere üç olasılık bulunmaktadır. Bu çerçevede kadının çalışma yaşamındaki ekonomik getirisi çocukların geleceği noktasında bir güvence olarak görülmekte, çalışma yaşamına dahil olmak annelik ile ilgili görevler ve sorumluluklar içinde tanımlanmaktadır. Bu durum Freud’un (2004) toplum tarafından kabul edilemeyecek ya da olumsuzlanacak davranışta bulunan bireyin kaygıyı azaltmak için, bu davranışı haklı gösterecek sebepler tasarlaması olarak tanımladığı “akla uygunlaştırma” yaklaşımı ile açıklanabilir (İnanç v.d., 2017, s.39).

Greenhaus ve Beutell (1985, s.77) göre; cinsiyetten bağımsız olarak iki yapıdaki rol ve sorumlulukların uyumsuzluğu bireyin üzerinde baskı yaratmaktadır. Giray ve Ergin (2006) iş yaşamında ve aile yaşamında daha çok görev, sorumluluk ve beklentinin olduğu genç ve orta yaşların, orta yaş üstü ile kıyaslandığında daha fazla iş-aile çatışması yaşadıklarını belirtmektedir. Cinsiyet değişkeni temelinde de yapılan pek çok çalışma (Noor, 2004; Grönlund, 2007; Aycan ve Eskin; 2005) erkeklerin iş-aile çatışması, kadınların ise daha çok aile-iş çatışması yaşadığını belirtmektedir. Greenhaus ve Parasuraman (1993, s.393) iş yaşamının aile üzerindeki baskısını “iş aile çatışması”, aile yaşamının iş yaşamına baskısını ise “aile iş çatışması” olarak kavramlaştırmaktadır. Greenhaus ve Beutell (1985: 233) ise; eşlerin uyumsuzluğu, kadının çalışmasına yönelik fikir farklılıkları, eşlerin farklı inançları gibi değişkenleri rol çatışmasının nedenleri olarak sıralamaktadır. İş aile çatışmasının sonuçlarını Tolay ve Baysal (2020, s.802); işe devamsızlık, iş tatmin eksikliği, verimsizlik, endişe, korku, kendine güvensizlik, stres, evlilik ve aileye yönelik tatminsizlik ve boşanma olarak sıralamaktadır. Bu çerçevede iki rolün getirdiği sorumluluklar arasında denge kurmaya çalışan kadın, çalışma yaşamına katılmasını aile bütçesine katkı olarak nitelendirmekte ve çalışma yaşamındaki yerini ikinci olarak kabul etmektedir (Durmaz, 2016, s.45).

Çalışma yaşamına katılan kadın evlenip çocuk sahibi olduğunda Hochschild ve Machung (1989, s.315) tarafından ücretli bir işte çalışan kadın olarak ev içindeki ücretsiz işleri ve sorumluluğu üstlenmesi olarak kavramlaştırılan “çifte yük” ya da “ikinci vardiya” ile karşı karşıya kalmaktadır. Heidi Hartman (1981) ve Christine Delphy’nin (2016) belirttiği gibi; kadınlar ücretli bir işte çalışmaya başlasalar da çifte iş yükleri çalışma saatlerini arttırmaktadır. Kadınlar ev işleri ve çocukla ilgili sorumlulukları üstlenerek kadınlık

normlarını, erkekler ise bu sorumluluklardan kaçınarak erkeklik normlarını sürdürmektedir (West ve Zimmerman, 1987, s.146). 2003 yılı Birleşmiş Milletlerin yayınladığı araştırma verilerine göre; gelişmiş ülkelerde ev kadınları 56 saat, gelişmekte olan ülkelerde 65 saat Türkiye’de ise 80 saatlerini ev işlerine ayırmaktadır. Bu bağlamda kadının ev içi ücretsiz emeğinin karşılığı 11 Trilyon ABD dolarıdır (Öztürk, 2007). Dikeçligil’in (1998, s. 82-84) akademisyen, doktor ve mimarlar üzerine yaptığı çalışmanın sonucunda; toplumsal cinsiyet tartışmaları noktasında eleştirel bir tutuma sahip olsalar bile kadınların geleneksel rol kalıplarını devam ettirdiklerini ifade etmektedir. Tolay ve Baysal (2020) ise akademisyen kadınların eve iş götürdüğünü, iş tanımlarındaki çalışma sürelerinden haftada en az 5 saat fazla çalıştığını ifade etmektedir. Cordalia Fine’in (2011, s.111) aktardığı verilere göre de California’da öğretim üyesi kadınlar haftada elli bir saati çalışma yaşamına, elli bir saati ise aile ve ev işleri ile ilgili sorumluluklarına ayırmaktadır. Erkek öğretim üyelerinin ise çalışma yaşamı dışındaki sorumluluklarına otuz iki saat ayırdıkları görülmüştür. Bu verileri Fine (2011, s. 111) “her başarılı akademisyen erkeğin arkasında bir kadın var, ama her başarılı akademisyen kadının arkasında soyulmamış bir patates ve biraz ilgi bekleyen çocuk vardır” sözleri ile yorumlamaktadır.

Ev içi sorumluluk paylaşımı temelinde yapılan çalışmalara (Wheelock, 1990; Hartman, 1981) göre; ev içi sorumluluğun paylaşımı, evin geçimini kadının sağlaması ve eşin çalışmıyor olması ile mümkün olabilmektedir. Ev içi sorumlulukların eşit olarak paylaşılabilmesi, Savran’a (2002, s.165) göre ancak eşlerin eşit statü ve gelirdede olduğu üst-orta sınıflarda erkeğin bu işleri özel ilgi olarak sürdürmesi ile gerçekleşebilir. Aksi halde çalışma yaşamına giren ve sorumlulukları artan kadın bu sorumluluk ve görevleri yine kadınlar ile paylaşmaktadır. Bu noktada bakım ve ev içi işler ve sorumluluklar arkadaşlar, komşular, yakın akrabalar, ücretli çalışanlar olmak üzere kadınlar ağı içinde bölüşülerek yeniden yapılanmaktadır.

Ayrıca teknolojinin gelişmesi ile birlikte ev işlerine harcanan zamanın azaldığını öne süren görüşlerin arttığını ifade eden Savran’a (2002, s.163) göre; ev işlerinin otomasyonu, hazır giyim ve gıda tüketimin yaygınlaşması her ne kadar ev işlerini kolaylaştırırsa da sağlık ve hijyen temelindeki standartlar ve sosyal prestij ölçütleri işleri ayrıntılandırmakta ve ev işlerinin niteliğini değiştirmektedir. Ev yapımı, el işçiliği, sağlıklı beslenme gibi emek yoğun işler sevgi gösterme yolu olarak görülmekte ve iyi annelik olarak tanımlanmaktadır (Savran, 2002, s.163-164).

Bütün bu tartışmalar çerçevesinde toplumsal cinsiyet literatürüne baktığımızda; ataerkillik ve kapitalizmin birbirini besleyen yapılar olarak ele alındığı söylenebilir. Hartman’a (1981) göre; emek sürecinde kadının ikincilleştirilmesinden yalnızca kapitalistler değil erkeklerde yararlanmaktadır. Marksist teoriye eleştirel yaklaşan Juliet Mitchell (1974, s.42); “ideoloji ve bilinen üretim tarzı birbirine bağımlıdır, ne biri diğerine indirgenebilir ne de birini yönetmek için kullanılan kurallar diğerini yönetmek için kullanılabilir” sözleri ile ataerkil ideoloji ve ekonomiyi ikili bir yapı olarak değerlendirir. Christine Delphy (1999) de; “ataerkil aile içi üretim tarzı” ve “endüstriyel üretim” tarzı olmak üzere sömürünün olduğu iki tür üretim tarzından bahseder. Delphy’den farklı olarak Heidi Hartman (2006, s.180) ise ataerkinin yalnızca ailede değil yaşamın tüm alanlarında olduğunu, patriyarka ve sermaye arasında güçlü bir bağın olduğunu ifade eder. Tarihsel süreçte ataerkilliğin değişimini inceleyen Sylvia Walby (1990’dan akt. Güneş, 2017, s. 253) ataerkiyi diğer baskı türleri ile etkileşimde bir yapı olarak nitelendirmekte, kadınları baskı altına alan ev içi üretime karşılık gelen özel ve istihdam, devlet gibi kamusal alanlardaki tahakküme karşılık gelen kamusal ataerki ayrımını yapmaktadır.

Akademisyen kadınlar özelinde literatüre baktığımızda ise; toplumsal cinsiyet bağlamında akademide kadın görünürlüğünü inceleyen pek çok çalışma (Altınoluk, 2008; Özkanlı, 2007; Gönenç v.d.,2013) bulunmaktadır. Kadın akademisyenlerin tükenmişlik duygusunu (Nergiz ve Tokmakçı, 2011), öz yeterlik (Uysal, 2013), iş-aile çatışması (Tolay ve Baysal, 2020)’nı analiz eden çalışmalarda bulunmaktadır. Ayrıca annelik pratiğinin akademik yaşantılara etkisi (Belkıs, 2016), kadın akademisyenlerin kariyer kimliklerinin inşası (Bircan ve

Erdoğan, 2020) ve kadının görünmez emeği (Özkanlı ve White, 2008) bağlamında çalışmalar olduğu görülmektedir. Görüldüğü üzere Türkiye’de kadın akademisyenlik üzerine yapılmış çalışmaların büyük bir bölümü kadın ve anne kimliğinin akademik kimlik ve başarı üzerine etkisine odaklanmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı ise geleneksel ataerkil toplumsal yapıya sahip olan Bitlis özelinde çocuk sahibi olan kadın akademisyenlerin annelik ve akademisyenlik kimliğine yönelik tanımlamalarını, iki rol arasındaki sorumluluklarını, zaman yönetimlerini, sorumluluk paylaşımı noktasında düşünceleri ve pratiklerini, içinde buldukları duruma yönelik duygu, düşünce ve öznel algılarını açıklayabilmektir.

## Yöntem

Bu çalışmada kadın akademisyenlerin annelik ve akademisyenlik kimlikleri ile yerine getirdikleri rolleri, yaşamış oldukları deneyimleri, yetersizlik ve suçluluk duygularını sosyolojik ve psikolojik açıdan açıklayabilmek amaçlanmaktadır. Çalışmanın araştırmacıları, çocuk sahibi kadın akademisyenlerden oluşmaktadır. Bu noktada araştırmacıların deneyimleri ve gündelik yaşamdaki gözlemleri çerçevesinde şekillendirilen bu çalışmada, gözlem ve görüşmeler yapılarak elde edilen veriler ile katılımcıların deneyimlerini anlamlandırmak amacıyla fenomenolojik yöntem kullanılmıştır (Manen, 2007, s.12). Fenomenoloji; günlük yaşamda sıklıkla karşılaştığımız ancak tam anlamını kavrayamadığımız olguları, toplumsal problemleri araştırmak için (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 69), gündelik yaşamdaki fenomen ya da kavramlarla ilgili yaşanmış deneyimlerinden yola çıkarak toplumsal ortak bir anlam çıkarmak amacıyla (Creswell, 2014, s.77) kullanılan bir yöntemdir “Akademisyen anneliğin” fenomen olarak alındığı bu çalışmada, annelik ve akademisyenliğin kesişimindeki tanımlar, gündelik yaşam pratikleri ve duygular çerçevesinde toplumsal bir açıklama hedeflenmiştir. Çalışmanın örnekleme seçkisiz olmayan daha önceden belirlenen çalışmaya uygun bireyler ile çalışılan amaçlı örneklem tekniği ile belirlenmiştir. (Creswell ve Clark, 2017).

Bitlis Eren Üniversitesi genç bir kadroya sahip ve nispeten yeni bir üniversitedir. Ayrıca üniversite ve yeni sanayi kollarının gelişimi ile geleneksel yapısında hızlı bir değişim yaşanan Bitlis ili rol, beklenti, statü ve sorumluluklar çerçevesinde toplumsal değişimin analiz edilebileceği bir özelliğe sahiptir. Bunun yanı sıra anneliğe dair sorumlulukların paylaşılacağı kurumların ve profesyonel yardımcılarının ilde sınırlı olması çalışma yaşamına katılan kadının dezavantajlı durumunu derinleştirmektedir. Bu noktada çalışma araştırmacılarının yaşadığı Bitlis ili ve çalıştıkları Bitlis Eren Üniversitesi ile sınırlandırılmıştır. Akademik yaşamda unvanlar, görevler, uzmanlık alanları iş yükünü farklılaştırmaktadır. Bu noktadaki farklılıkları ve kadın akademisyenin yaşadığı problemleri görebilmek adına araştırmanın örnekleme Bitlis Eren Üniversitesinde farklı unvan ve alanlarda çalışan ve çocuk sahibi olan 8 kadın akademisyenden oluşmaktadır. Çalışmada öncelikle araştırmanın problemi belirlenmiş ve fenomen olarak akademisyen annelik tanımlanmıştır. Toplumsal cinsiyet anahtar kavramı çerçevesinde literatür taranmış ve fenomenolojik araştırma sürecinin basamakları ile paralel şekilde araştırma problemi belirlendikten sonra araştırmanın amacı, sınırlılıkları ve kavramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Bu çerçevede araştırmanın soruları şunlardır;

- Akademisyen anneler anne kimliğini ve akademisyen kimliğini nasıl tanımlamakta ve aidiyet düzeylerini nasıl açıklamaktadır?
- Akademisyen anneler gündelik yaşam pratikleri çerçevesinde çocuk yapma kararını nasıl almıştır?
- Akademisyen anneler gündelik yaşamdaki sorumluluk ve görevlerini nasıl yönetmektedir?
- Akademisyen anneler gündelik yaşamdaki sorumluluk ve görev paylaşımı nasıldır?



- İkili rol çerçevesinde akademisyen anneler duygularını nasıl ifade etmektedir?
- Son olarak geleneksel, küçük ve kapalı bir toplumsal yapıya sahip olan Bitlis ilinde akademisyen anne olmanın avantajları ve dezavantajları nelerdir?

Araştırmanın örnekleme; Bitlis Eren Üniversitesinde akademisyen kadın olmak, çocuk sahibi olmak, görüşmeyi kabul etmek gibi şartlar çerçevesinde belirlenmiştir. Açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formu kullanılan araştırmada veriler; 2023 ocak ve şubat aylarında katılımcıların kendilerini daha rahat hissedebilecekleri üniversitedeki odalarında, yaklaşık 50 dakika süren ve katılımcıların izinleri doğrultusunda ses kaydı alınarak gerçekleştirilen görüşmelerde yüz yüze toplanmıştır. Clark Moustakas'ın (1994) veri analizi aşamalarından yararlanılarak toplanan veriler araştırmacılar tarafından Word dosyasına deşifre edilmiş, araştırmacıların öngörülerini, kişisel deneyimleri fenomenolojik paranteze alma yöntemi ile dışarıda bırakılmış ve çalışmanın amacı çerçevesinde ifadeler gruplandırılarak tematik kümeleme ile gruplandırılan bulgular yorumlanmıştır. Verilerin analizinde verilerden elde edilen tüm ifadeler listelenmiş, araştırma fenomeni olan annelik ve akademisyenlik ile ilgili olmayanlar çıkarılarak "anlam birimleri tanımlanmıştır." Ardından ortak ifadeler gruplandırılarak veriler temalandırılmıştır. Katılımcıların akademisyen annelik ile ilgili deneyimleri "ne oldu" sorusu çerçevesinde gruplandırılarak dokusal betimleme, Bitlis özelindeki ortam ve bağlamla ilgili deneyimleri ise yapısal betimleme yapılmış ve en son bu iki betimleme grupları sentezlenmiştir. Bu süreçte anne akademisyenlerin; kimliğe yönelik tanımlamaları, gündelik yaşam pratikleri ve duyguları çerçevesinde üç ana tema ortaya çıkmıştır.

Çalışmanın yöntemsel olarak en önemli kısmı, fenomenolojik bir çalışmaya başlamadan önce araştırmacıların ön yargılarını, düşüncelerini paranteze alması yani kenara bırakmasıdır. Bu farkındalıkla araştırmada annelik ve akademisyenlik ile ilgili tüm ön yargılar kenara bırakılarak kadın akademisyenler anlaşılmasına çalışılmıştır. Araştırmada bir diğer önemli nokta güvenilirlik ve geçerliliklerdir. Bu sebeple çalışmada kurum kimliği, kuruma yönelik düşünceleri sorgulayan sorulardan kaçınarak gündelik yaşam rutinleri ve sosyo-psikoloji temelinde sorular sorulmuştur. Böylece paranteze alma yöntemine dikkat edilerek soruların içeriklerine de özen gösterilmiştir. Ayrıca güvenilirlik ve geçerlilik noktasında Creswell'in (2014; 259) de sıkça vurguladığı gibi, verilerin transkripsiyonları kayıtlarla karşılaştırılarak kontrol edilmiştir. Bu çalışma Bitlis Eren Üniversitesi 30.12.2022 tarihli E-84771431-050.03-76688 sayılı etik kurul iznine sahiptir.

## **Bulgular ve Tartışma**

Çalışmanın bulguları; annelik ve akademisyenlik kimliğine dair, iki rol arasında gündelik yaşam pratikleri, duygulara yönelik algılar ve Bitlis'te annelik ve akademisyenlik olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır.

## **Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri**

Tablo 1'de görüldüğü gibi; araştırmaya katılan akademisyen annelerin yaşları 26 ile 43 arasında değişmektedir.

Tablo 1  
Sosyo-Demografik Özellikler

	Yaş	Unvan	Memleket	Çocuk Sayısı (Ç.S)	Bitlis'te İkamet Süresi
1.	40	Doçent	Yozgat	2	14
2.	36	Doktor Öğretim Üyesi	Malatya	2	9 yıl
3.	41	Doktor Öğretim Üyesi	Malatya	2	5 yıl
4.	36	Araştırma Görevlisi	Malatya	2	1,5 yıl
5.	41	Doktor Öğretim Üyesi	Ankara	1	6 yıl
6.	38	Doktor Öğretim Üyesi	Gaziantep	1	3 yıl
7.	43	Profesör	Afyon	2	13 yıl
8.	26	Araştırma Görevlisi	Gaziantep	1	6 ay

### Annelik ve Akademisyenlik Kimliğine Dair

Bu bölümde katılımcıların annelik, akademisyenlik kimliğine yönelik tanımlarına, iyi annelik temelindeki yaklaşımlarına ve iki kimliğe yönelik toplumsal baskılara yer verilmektedir.

#### Annelik

Çalışmanın birinci bölümünde değinildiği gibi fizyolojik bir sürecin yanı sıra toplumsal, ekonomik, siyasi, kültürel pek çok boyuta sahip olan anneliği katılımcılar öncelikle “sınırsız fedakârlık” olarak tanımlamakta, akademisyenlik ile karşılaştırıldığında birincil kimlik olduğu görülmektedir:

*“Annelik fedakârlık. Ve sevgi. Zor, benim anneliğim zor. İkiz olduğu için zor. ....önceliğim çocuklarım. Sonra işim geliyor.”*(36, Doktor Öğretim Üyesi)

*“Bence annelik fedakârlık yani ...annelik kendinden vermek, fedakârlık”*(36, Araş. Gör. Doktor)

*“Annelik çok zor. Çok fedakâr ama her şeyden önce onları düşünüyorum.”* (40, Doçent)

Katılımcıların annelik ile ilgili en çok vurguladıkları kavram toplumsal ve kültürel tanımlara paralel şekilde sevgi ve fedakârlıktır. Bu durum Savran'ın (2002) değindiği gibi; ev içinde aileye yönelik gerçekleştirilen işler, sorumluluk ve görevlerin karşılığının sevgi olarak değerlendirilmesi; toplumsal olarak politik bir tartışma konusu olmasını, kadınların ise bu durumu sömürü ilişkisi olarak değerlendirmesini engellemektedir. Bu noktada ev içi ve anneliğe yönelik tüm işler ve sorumluluklar, sevgi temelinde “iyi annelik” olarak tanımlanmaktadır.

*“Sonsuz sevgi herhalde ya. Ağlayacağım şimdi.”* (41, Doktor Öğretim Üyesi (2))

*“Yani ben anne olmak için doğmuşum diye düşünmüyorum değilim bazen. .... Aşkların en üstü karşılıksız, en önemlisi karşılıksız beklemeden sevmek ve beklemeden de sevmek.”*(41, Doktor Öğretim Üyesi )

*“Annelik, mesela bir sürü okul okuyorsun ama onun duygusu hiçbir şeyle kıyaslanamaz. ...sana verildiği andaki duygunun tarifi yok yani. O bir eksiklikmiş onunla tamamlanıyorsun yani.”(38, Doktor Öğretim Üyesi )*

*“Ben bu dünyada en çok anne olmayı sevdim. Ben en çok anneliği sevdim. Bana sorsalar bir daha hayata geldiğinde ne olmak istiyorsun? Hani tamam meslek belki olabilir ama söyleyeceğim tek şey anneliktir.”(43, Profesör )*

Veriler çerçevesinde katılımcıların “iyi ve kötü” olmak üzere anneliği sınıflandırdığı görülmektedir. Çalışmanın teorik kısmında değinildiği gibi; evlilik, çocuk sahibi olma gibi pratikleri olumlu kodlayan patriyarkal toplumsal yapı içerisinde büyüyen, sosyalleşen ve eğitim alan kadın akademisyenlerin de iyi ve kötü annelik tanımı olduğu, iyi anneliği fedakarlık ve sorumlulukları üstlenme ile eşdeğer gördüğü söylenebilir. Katılımcılara göre; “iyi annelik” çocuğun biyolojik ihtiyaçları dışında fedakârlık ve sevgi tanımlaması ile paralel şekilde ilgi, zaman ayırma ve önceliğinin çocuğu olması olarak, “kötü annelik” ise bakımı, biyolojik, duygusal ihtiyaçlarını ihmal etme olarak açıklanmaktadır.

Aşağıdaki alıntıda görüldüğü gibi; çocuğun biyolojik ihtiyaçları noktasında “her annenin yapacağı” kabulü, teorik kısımda değinilen Badinter (1992) ve Miller’ın (2010) anneliğin biyolojik ve fizyolojik bir özellik olarak tanımlandığına yönelik görüşleri ile açıklanabilir. Bu kabul; atfedilen duygu, sorumluluk ve görevlerin de doğal olarak nitelendirilmesine, anneliğe dair standart performans beklentisine neden olabilmekte ayrıca kimliğe yönelik toplumsal inşa sürecini de görünmez kılmaktadır. Anneliğin fizyolojik olarak nitelendirilmesi doğal, değişmez bir yapı olarak görülmesine ve eşitsizliğin meşrulaştırılıp sürdürülmesine neden olabilmektedir yorumu yapılabilir:

*“Çocukları ihmal etmemiş olması lazım. İlgi göstermeli. (biyolojik ihtiyaçlar) Onu zaten yapar her anne.Kötü anne ise çocuğuyla çok fazla vakit geçirmezse, ilgilenmezse.”(36, Doktor Öğretim Üyesi )*

İyi ve kötü sınıflandırması katılımcıların kendi yaşadığı tecrübeler ve kendi çocuğunun yaşı ile değişkenlik göstermektedir. Çocuğu okul çağından küçük olan katılımcıların iyi ve kötü annelik yaklaşımları biyolojik ihtiyaçlar ve ilgi temelinde şekillenirken, aşağıdaki alıntıda da görüleceği gibi okul çağında çocuğu olan katılımcının iyi ve kötü anneliği başarı ve rekabet çerçevesinde şekillenmektedir. Bu farklı yorumlar annelik kimliğinin fizyolojik ve doğuştan bir özellik olmadığını, standart kalıp davranışlar ile sınırlandıramayacağını göstermektedir:

*“Sadece altını temizlemek, karnını doyurmakla olmuyor. Çocuğun psikolojisini anlayıp onunla ilgilenmek iyi bir anneliktir.(Kötü Anne) Çok baskıcı hani çevremde var. Ders konusunda hırs yapan anne, bu çocuğa çok yansıyor. (38, Doktor Öğretim Üyesi)*

Sınırsız sevgi, fedakarlık ve sorumluluk olarak tanımlanmasının sonucunda, Sevi Bayraktar (2011) annelerin çocukları ile ilgili kendilerini tek sorumlu görme eğiliminde olduğunu ifade etmektedir. Dunn-Mascetti’nin (2000) yetişkin bireylerin alışkanlıklarını annelerinden öğrendikleri yaklaşımına benzer şekilde bazı katılımcılar çocuklarının gelecekteki olumlu ve olumsuz davranışlarında tek sorumlu olarak kendilerini gördüklerini ifade etmektedir. Bu düşünceleri kanıtlar şekilde bazı katılımcılar, çocuğun büyüdüğünde “iyi” bir birey olmasında sorumluluğun annede olduğunu ifade etmekte ve “iyi” anneliği çocuğun gelecekte nasıl bir birey olacağı ile ilişkilendirmektedir. Bu noktada çocuğun yetişmesindeki baba, akrabalar, arkadaşlar, eğitim, toplum, çevre, medya ve diğer etkenlerin yok sayıldığını, sorumluluğun bütünüyle anneye yüklendiği görülmektedir:

*“Kendinden önce çocuğunu düşünmesi gerekiyor aslında. Ve çocuğu doğru erdemlerle büyütüyor olması, yetiştiriyor olması.. Her şekilde dürüst, doğru, yalansız. Böyle büyütmiyorsa, yetiştirmiyorsa bir sıkıntı vardır annede.”(41, Doktor Öğretim Üyesi )*

Randevu alınarak gerçekleştirilen görüşmeler kendilerini daha rahat hissedebilmesi için kadın akademisyenlerin fakülteodaki odalarında gerçekleştirilmiş, bu bağlamda mekan ve kimlik ilişkisi çerçevesinde akademisyen kimliğinin ön planda olması beklenmiştir. Ancak beklenenin aksine görüşmelerde hem sorulan sorular, hem de görüşmecilerinin birincil aidiyeti olma sebebiyle annelik kimliğinin ön plana çıktığı, görüşmeler sırasında katılımcıların duygusallaştığı, gözlerinin dolduğu görülmektedir. Bu durum birincil kimlik olarak anneliğe aidiyet hissedilmesi, annelik noktasında kadın akademisyenlerin duygusal bir tutuma sahip olması ile açıklanabilir.

### **Akademisyenlik**

Literatürde kadın akademisyenler üzerine yapılan çalışmalara baktığımızda; Bircan ve Erdoğan’ın (2020) çalışmasının verilerine göre kadınların aidiyet hissettikleri kimlikler sırasıyla; eğitmen-öğretim görevliliği, annelik ve araştırmacıdır. Altınoluk’un (2018) yaptığı çalışmanın verileri çerçevesinde ise akademisyen kadınlar öncelikli olarak kendilerini akademisyen olarak tanımlamaktadır. Bu verilerin aksine Bitlis Eren Üniversite’sinde yapılan bu çalışmada en net ve görünür olan sonuç; fedakarlık olarak tanımlanan anneliğin birincil aidiyet olduğudur.

Özkanlı ve Korkmaz (2000), rol çatışması sonucunda kadınların erkeklere oranla daha çok çalışma ihtiyacı hissettiğini ve akademik ilerleme için daha fazla çalıştığını belirtmektedir. Benzer şekilde Tolay ve Baysal (2020)’da kadın akademisyenlerin erkeklere oranla haftada en az 5 saat daha fazla çalıştığını ifade etmektedir. Bu noktada katılımcıların akademisyenliği; mesai saati olmayan, tüm günü, emeği ve fedakârlığı isteyen bir zorluk olarak tanımlanması da bu çerçevede yorumlanabilir. Ayrıca esnek çalışma saatleri bir avantaj gibi görünse de kadın akademisyenler çerçevesinde kişisel zamanın mesai olarak değerlendirilmesine sebep olmaktadır:

*“Akademisyenliğin saati yok diyebilirim. Sürekli evde de çalışman gerekiyor. Zor, zor bir iş. Çok vakit ayırman gereken bir iş.” (36, Doktor Öğretim Üyesi)*

*“Akademisyenlik delilik.. Ve gerçekten sürekli aklın bir şeylerde. Hiç evine kendini tam olarak veremiyorsun. ...Tamamen fedakarlık istiyor” (38, Doktor Öğretim Üyesi)*

Çalışmanın bu bölümünde bir parantez açarak annelik ve akademisyenlik kimliği ile bağlantılı olarak katılımcılara kişisel zamanları sorulmuştur. Katılımcılar çocuklar uyuduktan ya da okula, derse gittikten sonra kendilerine vakit ayırdıklarını ifade etmektedir. Kısacası anne akademisyenlerin kişisel zamanı gündelik sorumluluk ve görevlerin tamamlanması ile başlamaktadır:

*“Mesela yemek bitti şey bitti, ders bitti. Onların da televizyon vakti bana da televizyon vakti gibi oluyor. Sosyal hayatı sadece bu alanda takip ediyoruz.” (41, Doktor Öğretim Üyesi (2))*

Ayrıca Savran’ın (2002) belirttiği gibi ev işleri ve çocuk bakımına yönelik sorumluluklar gündelik yaşamın rutini olarak algılanmakta, ev işleri ve çocuk bakımına ayrılan zaman ile dinlenme saati, kişisel zaman birbirinin içine geçmektedir. Bu çerçevede aşağıdaki alıntıda görüldüğü gibi; yemek yapmak, dans etmek, çocuğa bakmak, müzik dinlemek aynı anda gerçekleşmekte ve gündelik rutini oluşturmaktadır:

*“Akşam yemeğini yaparken biz müzik dinliyoruz kızıyla, dans ediyoruz ya yemeği yaparken ya bulaşıkları toplarken falan.”(41, Doktor Öğretim Üyesi )*

Akademisyenlik tanımında bir diğer dikkat çeken nokta zorluğun yanı sıra araştırmacı olmaya duyulan sevgi ve istek olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca katılımcıların büyük çoğunluğu akademisyenliği “hayal” olarak nitelendirmektedir. Bu tanımlama patriyarkal toplumsal yapıda eğitim, çalışma hayatı gibi pek çok kamusal alanda kadının ikincilleştirilmesiyle birlikte uzun bir eğitim ve çalışmayı gerektiren akademisyenliğe ulaşılmasının zor olması ile açıklanabilir. Kısacası akademisyenliğin ideal ve hayal olarak nitelendirilmesi var olan toplumsal yapıda kadın olmak ile birebir ilişkilidir denilebilir:

*“Akademisyenlik çok yeni, benim çok idealim olan bir meslekti. Çok güzel ya, bence”(26, Araş. Gör.)*

*“Akademisyenlik zaten benim en büyük hayalimdi. Lisansta okuyorken. Ben akademisyen olacağımı biliyordum...(40, Doçent)*

*“Hep idealimdi zaten akademisyen olmak.” (41, Doktor Öğretim Üyesi )*

### **Toplumsal Algıda Annelik ve Akademisyenlik**

İki kimlik ve role dair toplumsal tepkiler ve baskılar sorulduğunda, katılımcıların büyük bir çoğunluğu “fazla fedakârlık” yaptıkları, kendilerine zaman ayırmadıkları için eleştiriler aldıkları cevabını vermektedir:

*“Yani kendine hayatına bak denildiği de oldu. Ama beni tatmin ediyor, mutlu ediyor.”(41, Doktor Öğretim Üyesi)*

*“Sadece şunu işte çok fazla kendini feda ediyorsun özellikle annem babam onu çok söylerdi. Yani ne gerek var işte kreşe ver ne uğraşıyorsun.”(43, Profesör )*

Görüldüğü üzere katılımcının görüşmeler sırasındaki açıklamaları, ailesinin uyarılarına rağmen çocuğunu kreşe vermeyi tercih etmemesi, fedakarlık tanımına paralel şekilde iyi annelik algısı ile yorumlanabilir.

Çocuk yapma kararı başlığı altında da değinildiği gibi annelik ve akademisyenlik ile ilgili toplumsal belirlemeler, sınırlandırmalar ve beklentiler kadınlar üzerinde baskı yaratabilmektedir. Bu noktada katılımcılara bu iki kimlik çerçevesinde toplumsal baskı görüp görmedikleri sorulmuştur. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu annelik ile ilgili çeşitli baskılar gördüğünü ifade etse de bu baskıların çalışan kadın ya da akademisyen kimliği ile ilgili olmaması dikkat çekmektedir. Kültürel, ekonomik, sosyal ve simgesel bir sermayeye sahip olan yüksek statülü akademisyenlik mesleğine yönelik toplumsal algıda ayrıntılı bilgi sahibi olunmadığı, çoğunlukla öğretmen ya da memur olarak tanımlandığı söylenebilir. Aksine geleneksel toplumsal yapıda çok önem verilen annelik kimliği hakkında derinlemesine bilgi ve tecrübe sahibi olunması, ideal annelik tanımının yapılması, iyi ve kötü anne olma noktasında sınırları çizmektedir. Bu sebeple de çalışmanın katılımcılarını oluşturan kadın akademisyenlerin, akademisyenlik ile ilgili değil annelik ile ilgili baskı hissettiğini ifade etmesi bu çerçevede yorumlanabilir:

*“Ben kendi üstüme alınabiliyorum bazı söyledikleri şeyleri mesela kayınvalidemin şey demesi kimsenin çocuğu hastalanmıyor da niye siz hastasınız, niye çocuklar hasta mesela?” (36, Doktor Öğretim Üyesi)*

“Gördüm tabi. Benim en büyük pişmanlığım Antep'te doğum yapmaktır herhalde. Hepsi karıştı Allah'ım kabus gibiydi zaten lohusayım. O dört buçuk - beş ay çok zor geçti.” (38, Doktor Öğretim Üyesi)

“Evet. Eşimden (baskı) gördüğümü düşünüyorum. “Çocuklara yemek verdin mi, ne yaptın? gibi baskı altına alıyor. Arkadaşlardan olabiliyor tabi ki. Çok telefona bakıyorlar gibi..” (36, Doktor Öğretim Üyesi )

“Evet mesela alt kat komşumuz gürültüden rahatsız olduğunu söylüyor ve benim kızıma baskı yapmam gerektiğini söylüyor. “Sen bu çocukları korkutmamışsın ya da ne bileyim sen bu çocuğa zamanında yeterince ‘onu yapma bunu yapma’ dememişsin.” (36, Araş. Gör. Doktor )

Görüldüğü üzere akademisyen kadınlar annelikleri ile ilgili eşlerinden, ailelerinden, akrabalarından hatta komşularından bile baskı gördüğünü ifade etmektedir. Bu noktada yemek, sağlık gibi pek çok konu baskının sebebi olabilmekte ve çocuğun sorumlusu olarak görülen kadın üzerinde baskı yaratabilmektedir. Bu sorumluluk kadın ile o kadar özdeşleşmiştir ki, diğer ebeveyn olan baba bile çocukla ilgili anneyi eleştirebilmektedir. Ayrıca anneden ayrılma (maternal separation) ile anneden mahrumiyet (maternal deprivation) kavramları ile açıklanan kadının çalışma yaşamına girmesi de görev ve sorumluluklarını aksattığı gerekçesi ile baskıya dönüşebilmektedir:

“Çalıştığım için çocuğumla çok kaliteli vakit geçirdiğimi düşünmüyorlar. Zaten ikinciyi bir düşünerek yap. Böyle telkinde bulundular bana.”(38, Doktor Öğretim Üyesi )

### **İki Rol Arasında Gündelik Yaşam Pratikleri**

Akademisyenlik ve annelik ile ilgili gündelik yaşam rutinlerini açıklayabilme amacıyla bu bölümde akademisyen kadınların çocuk yapma kararına, çocuk bakımı ve ev içi işlere yönelik sorumluluk ve görev paylaşımına, gündelik yaşam rutinindeki zaman yönetimine yönelik sorular sorulmuştur.

#### **Anne Olma Kararı**

Katılımcıların annelik ve akademisyenlik tanımlarında her iki kimliğinde sorumluluk, fedakârlık olarak tanımlamalarından hareketle katılımcılara çocuk yapma kararını nasıl aldıkları sorulmuştur. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu akademik hayatın yoğunluğu ve sürecine göre çocuk sahibi olmayı planladığını ifade etmektedir. Her ne kadar annelik duygusal bir temelde tanımlanıyor olsa da çocuk yapma kararının mantıksal olarak verildiği görülmektedir. Ancak bu kararın yalnızca kadına yönelik verilmesi; hamilelik, doğum, emzirme ve sonraki süreçteki bakımı ile ilgili birincil sorumlunun kadın olarak görülmesi ile açıklanabilir. Katılımcıların çoğunun 35 yaş sonrası planlı bir şekilde anne olması, çalışma saatlerinin yoğunluğu ve eğitim sürecinin uzunluğunun, kariyerlerini olumsuz etkileyeceği ya da çocuklarına yeterince zaman ayıramayacakları kaygısı ile açıklanabilir:

“Planlıydı. Doktora başlamadan düşünmüştüm yüksek lisans tam bitti doktora öncesi çünkü çok zor bir dönem bekliyordu beni doktora öncesiydi.”(38, Doktor Öğretim Üyesi )

“Doktora için erteledik. Doktora bitimine planladık.” (36, Doktor Öğretim Üyesi )

Bazı kadın akademisyenlerin verdikleri cevaplar çerçevesinde çocuk sahibi olma noktasında geleneksel beklentiler ile paralel düşüncelere sahip oldukları ve eşlerine karşı sorumluluk hissettikleri söylenebilir. Bu noktada çocuk sahibi olmanın kadının eksik kimliğinin bir parçası olarak tanımlanması ve olumlu, olumsuz kimlik algısında anneliğin vurgulanması aşağıdaki katılımcının görüşme verilerinde görüldüğü gibi kadınlar üzerinde bir baskı yaratabilmektedir:

*“Çocuk bende sıkıntı olduğu için ben kendimi kötü hissettim ve onun da çocuğu olsun gibisinden. Suç benden kaynaklanıyormuş gibi olmasın, bendeydi problem, benden kaynaklı çocuğunun olmaması da vicdan azabı olurdu. O psikolojide kalsaydım her şeyim batmış gibi olabilirdi.” (41, Doktor Öğretim Üyesi (2))*

Teorik arka planda değinildiği gibi kadın kimliğine ataerkil toplumsal yapı, Wade ve Tavis (1994)’in baştaçı-ayakaltı olarak kavramlaştırdığı olumlu ve olumsuz özellikler atfı yapmaktadır. Bu toplumsal yapıda doğup büyüyen kadın akademisyenlerin çocuk sahip olup, olmama noktasında bir ayırım yaşamadığı ancak çocuk sahibi olmanın özgür bir tercih olarak yorumlandığı görülmektedir. Bu noktada çocuk yapma kararının özgür bir tercih mi yoksa toplumsal yapının, ailenin etkisi ile verilen bir karar mı olduğu merak konusudur. Nancy Chodorow’un (1999) belirttiği gibi annelik bir tercih gibi görünse de ailenin psiko-dinamik yapısı içinde gizli bir zorunluluk olarak tanımlanmaktadır. Niceliksel olarak daha az sayıda olan ve çocuk sahibi olmayı ret eden kadın akademisyenler bu çerçevede başka bir çalışmanın konusu olarak ele alınabilir. Ancak bu çalışmanın verileri çerçevesinde kadın akademisyenlerin büyük bir çoğunluğunun çocuk yapmama fikrine uzak oldukları, çocuk sahibi olduğunda sorumluluklarının artacağı için zamanlama noktasında bir karar aldığı, akademisyenliğin getirdiği sorumluluklar çerçevesinde 30’lu yaşların sonrasına anneliği planlanmadığı ve budur 30’lu yaşlardan önce çocuk sahibi olmasına yönelik toplumsal beklentiye uyumsuzluk olarakta yorumlanabilir.

### **Sorumluluklar ve Paylaşım**

Çocuk bakımının yanı sıra ev içi sorumluluklar, görevler ve özellikle akademisyenlik gibi sürekli zihinsel üretimi talep eden bir çalışma yaşamı söz konusu olduğunda kadının görev ve sorumluluk paylaşımı bir zorunluluktur. Bu noktada çalışmada verilen cevaplar dahilinde bazı katılımcılar sorumluluğu paylaşmak için eşinden talepte bulunduğunu ancak buna rağmen planlama, organizasyon ve eksikleri hesaplama noktasında idarecinin kendisi olduğunu ifade etmektedir:

*“Sorumlu benim. Her şeyi benim. Çok yorucu, bazı şeyleri ondan destek alarak yapıyorum ama ben yönetiyorum.” (41, Doktor Öğretim Üyesi (2))*

*“Eşim biraz tembeldir, çok şey beklemiyorum ondan açıkçası ama destektir de yani. Tembeldir yani. .Söyleyince, çok söyleyince yapanlardan.” (41, Doktor Öğretim Üyesi (2))*

Alıntılar çerçevesinde ataerkil toplumsal yapıda anneliği öğrenen katılımcıların Heidi Hartman (1981) ve Christine Delphy’nin (2016) ifade ettiği gibi çalışma yaşamına katılsalar bile “çifte yük” ya da “ikinci vardiya” tartışmaları ile paralel şekilde çalışma, çocuk bakımı, gündelik yaşam, ev içi emek noktasında tüm sorumluluğu ve görevleri fazla mesai yaparak yerine getirdiği görülmektedir. Ayrıca küçümsenmeyecek derecede önemli olan planlama ve organizasyon gibi tüm sorumlulukları kadının gerçekleştirdiği söylenebilir. Savran (2002, s. 165) ancak üst-orta sınıf ailelerde bakım ve ev içi işler çerçevesinde eşit paylaşımın olabileceğini ifade etmektedir. Ancak bu görüşün aksine bu çalışmanın verileri akademisyenlik gibi statülü ve güvenceli işe sahip kadınların da eşleri ile iş ve sorumluluklar çerçevesinde eşit paylaşım sağlayamadığı, çifte yük altına girdiğini göstermektedir. Araştırma sonuçları çerçevesinde erkeğin sorumluluk almadan yönlendirilme ile bazı noktalarda kadının asli görevleri olarak tanımlanan işlere yardımcı olduğu ifade edilebilir. Kadın akademisyenler sorumluluk ve görev paylaşımı noktasında eşinin ikincil konumundan, evliliğin ilk yıllarında görev paylaşımı yapmadığı için kendisini sorumlu tutmakta hatta bunu eşinin tembel olma mizacı ile açıklamaktadır. Bu açıklamalar psikanaliz teorisindeki “mantığa bürüme” yaklaşımı çerçevesinde açıklanabilir.

Eşin yanı sıra katılımcılar aile bireyleri ya da profesyonel ücretli çalışanlardan destek aldığını ifade etmektedir. Bu destek Savran'ın (2002, s.166) değindiği kadının iş yaşamına girmesi ile işler ve sorumluluklar çerçevesinde kadınlardan oluşan yeni bir ağa karşılık gelmektedir:

*“Benim işe gelmem gerekiyorsa Allah'tan annem yanımda bakıyor.”(41, Doktor Öğretim Üyesi )*

*“Şöyle, kesinlikle tek başıma yapamıyorum onu söyleyeyim. Şu an annem bebeğe bakıyor”(26, Araş Gör )*

Alıntılardan da anlaşılacağı gibi akademisyen annelerin çocuk bakımı ve ev işleri çerçevesinde yardım aldığı kişilerde başka kadınlardır. Bu noktada “kadın işi” olarak görülen ve değersizleştirilen ev içi emek ve çocuk bakımı, akademisyen kadının çalışma yaşamına girmesi ile birlikte eşi ile değil, başka bir kadın ile paylaşılmaktadır:

*“Daha önceleri İçişleri Bakan diyorlar ya o moddaydım ama bu beni biraz yordu. Bu sene biraz relaxa bıraktım. Yani zorladım. 3 senedir zorluyorum. Ama yürümeye başladı. ben biraz zamanımı yavaşlatmak istiyorum” (43, Profesör)*

*“Son sağlık sorunlarımdan sonra daha bir şey yaptım yani; aman evim tertemiz olsun, harika olsun.. Bunlardan biraz geri adım attım. Eşim de bu konuda yardımcı. (Eşim) daha çok evle ilgili alıyor. Çocuklarla ilgili benim kadar ilgilenmez.”(36, Doktor Öğretim Üyesi )*

Dikkat çekici şekilde katılımcıların bazıları başlangıçta tüm sorumluluğu üzerine aldığını ancak bu süreçte çok yorulup yıprandığını bu sebeple sorumluluk paylaşımı noktasında değişmeye çalıştığını ifade etmektedir. Bu noktada emek sömürüsü vurgusu yapmasa da kadın akademisyenlerin gündelik yaşamın sorumluluklar ve görevler ile bezenmiş rutinlerinden yorgun olduğu ve değişim talep ettiği söylenebilir. Bu değişim ataerkil toplumsal normları sorgulama, sömürüye karşı gelme ya da ataerkil toplumsal normları eleştirme olarak nitelendirilemez. Çünkü katılımcılar görüşmelerde sürdürülemez sorumluluklar neticesinde ortaya çıkan değişim talebinin nedenini yorgunluk ve sağlık sorunları olarak tanımlamaktadır.

### **Zaman Yönetimi**

Çifte yük ya da ikincil vardiya noktasında kadın akademisyenlerin gündelik yaşam pratikleri önem kazanmaktadır. Bu noktada annelik ve akademisyenlik gibi iki rol ve sorumluluğun gündelik yaşamdaki organizasyonu önem kazanmaktadır. Belkıs'a (2016, s.256) göre; anneliğin akademik kariyere olumsuz etkileri; zaman problemi ve özellikle anneliğin getirdiği uykusuzluk, yorgunluk gibi durumların odaklanamama ve dikkat eksikliği gibi sonuçlarıdır. Bu noktada tüm günü ve emeği talep eden iki kimliğin sorumlulukları ve görevleri çerçevesinde kadın akademisyenlerin zaman yönetimine dair düşünceleri ve stratejileri önem kazanmaktadır. Katılımcılar günlük yaşamın büyük bölümünü akademik hayattaki görevlere, sorumluluklara, çalışmalara, ücretsiz ev içi ve çocuk bakımı ile ilgili sorumluluklara ayırdığını ifade etmekte ancak tüm sorumlulukları yerine getirmede kendilerini yetersiz gördükleri gözlemlenmektedir. Bu noktada kadın akademisyenlerin çocuk ve ev ile ilgili üstlendikleri görevleri tamamladıktan sonra kişisel zaman ya da uyku gibi biyolojik ihtiyaçlarını erteleyerek eğitimine ve akademik hayatına yönelik çalışmalar yaptığı görülmektedir. İki rol çatışmasının olası sonuçlarını Tolay ve Baysal (2020, s.802); işe devamsızlık, iş tatmin eksikliği, verimsizlik, endişe, korku, kendine güvensizlik, stres, evlilik ve aileye yönelik tatminsizlik ve boşanma olarak sıralamaktadır. Beaviour'un (2010) belirttiği gibi tüm bu süreç ve bölünmüşlük kadının yaratıcı olma sürecini olumsuz etkilemektedir. Kadınların akademik çalışmaları, çocukların ihtiyaçları ve mesaisine göre



planlanmaktadır. Ayrıca kadın ve erkeklere yönelik standart akademik değerlendirmeler, iki cinsiyet temelinde eşit şartlar olduğunu varsaymakta ve gündelik yaşamdaki kadının sorumluluk ve görevlerini görünmez hale getirmektedir denilebilir:

*“Uykumdan yaparım o yüzden kulak kristallerim oynadı doktora sürecimde genelde öyle yaptım. Herkes yattı, ben çalıştım” (40, Doçent )*

*“Aslında dengeleyemediğim zamanlarda, uyuduktan sonra, çocuk uyuduktan sonra bilgisayarı çok açmışlığım var. Haftada 2-3 gün en az, geceleri 2-3'e kadar çalıştığım oldu. Zaman yönetimi olmuyor o zaman. Anneye 3 saat 4 saat uyumak yetiyor.”(41, Doktor Öğretim Üyesi )*

*“(Daha küçükken) Şimdi bakıyorum insan üstü bir çabayla. Hem oraya koştur, hem buraya koştur hem evlilik.. Uyumadım, çok uyumadım.”(41,Doktor Öğretim Üyesi (2))*

*“(Acil işim olduğunda) Kendi uykumdan fedakarlık yapıyorum. Ya erken kalkacağım ya gece geç yatacağım Gece çok az uyuyordum, 2-3 saattı benim uyku sürem.”(38, Doktor Öğretim Üyesi )*

Bu soruya ek olarak katılımcılara bir günlük rutinlerini anlatmaları istendiğinde katılımcıların benzer cevaplar verdikleri görülmektedir. Çocukları kreşe, okula giden katılımcıların mesai saatleri içinde yoğun çalıştığı, mesai saatleri dışında ise diğer sorumluluklara ve görevlere vakit ayırdıkları görülmektedir. Bu durum kadının günlük yaşam pratiğinde ikinci vardiyayı görünür kılmaktadır.

*“Kreşe başlamadan önce öğlene kadar çocuklarla vakit geçiriyordum. Koşa koşa geliyordum; öğleden sonra idari görevim, kendi dersim, akademik işler.. Çok zor oluyordu benim için. Yarım güne sıkıştır çok yordu beni. Ama çocuklar kreşe başladıktan sonra onları da erken bırakıp daha uzun vakit ayırabildim akademik işlerde.” (36, Doktor Öğretim Üyesi )*

*“Önce çocuğun okul hazırlıkları, beslenmesi, oydu buydu. Okula gittikten sonra direkt buraya geliyorum. Okula ben götürüyorum. Geldikten sonra acil işlerime bakıyorum önce. O gün için aciliyet neyse onu bitiriyorum. Evde kafam rahat etsin de başka bir şeyle uğraşmayayım diye. Eve gidince zaten ödev süreci devam ediyor. En sonunda artık yemek kalsın, sonra yatış artık.” (38, Doktor Öğretim Üyesi)*

Alıntılardanda görüldüğü gibi katılımcılar çocuklardan ayrı geçen zaman dilimini yoğun çalışma süresi olarak tanımlamaktadır. Ancak akademik çalışmaların zihinsel bir üretim süreci olduğu düşünüldüğünde kısa zaman dilimleri arasında motivasyonun ve odaklanma sağlanmasının oldukça zor olduğu söylenebilir. Bu noktada kadın akademisyenlerin ev ve çocuk ile ilgili sorumluluklarını yerine getirirken bile zihinsel olarak akademik düşünömsel bir süreçte olduğu yorumu yapılabilir. Bu durumda akademisyen kadınların üretim yapabilmeleri, akademik çalışmalar ortaya koyabilmeleri, çalışma yaşamına katılabilmeleri noktasında kreşlerin, profesyonel ücretli bakıcıların ve eşleri arasında sorumluluğun eşit paylaşımının hayati öneme sahip olduğu söylenebilir.

### **Duygulara Yönelik Algılar**

Bu bölümde annelik ve akademisyenlik bağlamında iki kimlik aidiyetinin getirdiği sorumluluklar, görevler çerçevesinde kadınların duyguları açıklanmaya çalışılmaktadır.

### **Doğum İzni Sonrası İlk Gün**

Katılımcıların doğum izni sonrasında hangi duygular ile baş etmeye çalıştıkları merak edilerek doğum izni sonrası işe ilk başladıkları gün sorulmuştur. Fakat araştırmacıların beklentilerinden farklı olarak katılımcılar doğum sonrası ilk günlerinde olumlu duygular yaşamakta ve işlerine dönmenin mutluluğunu hissetmektedirler. Bu durum akademisyen kadınların kendini gerçekleştirme noktasında akademisyenliğe bir anlam atfetmeleri şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca katılımcılar, çalışma saatlerini mesai olarak değil kendilerine ayırdıkları özel zaman dilimleri olarak nitelendirmektedir.

“... Rahatlamış hissettim kendimi. İşlerimizin hem yoğun olduğu hem de annelerin, bayanların hep dinlendiği yerdir. Dinlenip kendimize vakit ayırdığımız alan oluyor”. (36, Doktor Öğretim Üyesi)

“Çok mutlu olduğumu hissettim. Özlediğimi hissettim. Çünkü çocuklara baktığım sürede ev hanımı moduna girmiştım. O beni biraz üzmişti de..” (36, Araş. Gör. Doktor )

“Çok mutlu oldum çünkü odam benim alanım.”(43, Profesör)

### **Sorumluluklar Ve Görevler Çemberinde Duygular**

Gündelik yaşamın yoğun temposunda çalışma yaşamı, ev ve çocukla ilgili tüm sorumlulukların üstlenilmesi noktasında akademisyen kadınların düşünce ve duygularını açıklamak amacıyla, iki kimlik arasında kaldıkları zamanki duygu ve düşünceleri sorulduğunda genel olarak stres ve suçluluk yaşadıkları görülmektedir. Yoğun çalışma saatleri nedeniyle çocuklarıyla yeterince vakit geçiremediğini düşünen katılımcıların herhangi bir olumsuz durumda özellikle annelik kimliği temelinde kendilerini yetersiz hissettikleri, suçluluk duygusu ve pişmanlıklar yaşadıkları görülmektedir. Bu durumda kadın akademisyenlerin suçluluk ve pişmanlıklarının akademisyen kimliği ile değil annelik kimliği ile ilgili olması, birincil kimlik aidiyeti olarak anneliği görmesi, çocuk ile ilgili tüm sorumluluk ve görevler çerçevesinde kendilerini tek aktör olarak tanımlamaları ile açıklanabilir. Ayrıca literatürdeki yaklaşımları kanıtlar şekilde, kadın akademisyenlerin aile yaşamındaki sorumlulukları iş yaşamından önce gelmekte ve bu bağlamda aile-iş çatışması yaşamaktadır:

“Kendimi suçluyorum ister istemez. Ona baktıkça, onun konuşmadığını gördükçe, endişelendikçe keşke ben ilgilenseydim, bakıcıya vermeseydim dediğim oluyor ve bununla alakalı tabii ki suçlu hissediyorum.” (36, Araş. Gör. Doktor )

“Bazen pişmanlık, bazen arada kalıyorum evet. Stres, bazen çok strese giriyorum. Çünkü yetiştirmem gereken işler oluyor ama yetiştirecek vaktim olmuyor. Yani ilgilenmem gereken çocuklarımın mesela ihtiyaçları oluyor.”(36, Araş. Gör. Doktor )

“Oğlumla o vakitleri bir daha yaşayamayacağım için ben çok üzuldüm. Bebekliği benim koşturmamla geçti. Ağlayarak, bakıcıyla mücadele ile geçtiği için daha çok ona üzüliyorum.”(38, Doktor Öğretim Üyesi )

Katılımcılar, çocukların konuşmama gibi gündelik yaşamda yaşadıkları problemler noktasında kendilerini suçlamakta, çalışma yaşamında var olunan zaman ile ilgili pişmanlıklar yaşamaktadır. Bu durum ataerkil toplumsal yapının değerleriyle paralel şekilde akademisyen kadınların anneliği fazla fedakarlık olarak tanımlaması, çocuk ile ilgili sorumluluklar ve problemler neticesinde tek sorumlu aktör olarak kendilerini görmeleri; toplumsal yapıya ya da eşlerine eleştirel yaklaşmak yerine özeleştiri yapmalarının onlar üzerindeki baskı ve stresi arttırdığı şeklinde yorumlanabilir.

Bu olumsuz duygular ile başetme stratejileri sorulduğunda ise bazı katılımcılar annelik ve akademisyenliği tercih ederken bu sorumluluğu almayı kabul ettiklerini belirtmektedir.

*“Ben şimdi iyi bir akademisyen olabilirim ama ben evlenmeyi istedim ve ben çocuk istedim. Yani ben bunu istediysen bunun sorumluluğu yapmak zorundayım.” (43, Profesör )*

Teorik bölümdeki tartışmalara paralel şekilde verilerde de kadınlar annelik temelindeki sorumluluk ve görevleri gündelik yaşamın bir rutini olarak görmekte ve normalleştirmektedir denilebilir.

*“Aslında şeye alıştım artık o tempoya. Bir kucakta iki karpuz taşıma olayı. Yani hem annesin hem akademisyensin.”(41, Doktor Öğretim Üyesi (2))*

*“Akademisyenin şöyle güzel bir tarafı var; evdeki hayatı evde bırakıp buraya geliyorum ya, onları unutuyorum Ben o yüzden bu mesleği seviyorum.” (43, Profesör )*

Ayrıca gündelik yaşamdaki temponun normal rutin olarak tanımlanması ve normalleştirilmesi de akademisyen kadınların gündelik yaşamdaki sorumluluk ve görevlerini içselleştirilmeyi kolaylaştırdığı şeklinde yorumlanabilir.

### **İki Rol Arasında Bitlis**

Çalışmanın örneklemini olan Bitlis Eren Üniversitesi’nde çalışan kadın akademisyenlerin gündelik yaşam pratikleri, duyguları yaşadıkları bölge ve kültürden bağımsız düşünülemez. Kadın akademisyenlerin yaşadıkları bölgedeki sosyolojik yapı anneliğe, akademisyenliğe atfedilen rol ve sorumlulukları da önemli ölçüde şekillendirmekte ve yeniden üretmektedir.

Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan Bitlis ili sosyolojik olarak geleneksel bir yapıya sahiptir. İlde üniversitenin, tekstil fabrikalarının açılması, başta memur ve öğrenci olmak üzere yoğun göç alması, ataerkil toplumsal yapıda kısmen değişim yaratsada egemen yapısı sürmektedir denilebilir. Bu toplumsal yapıda annelik; kadın kimliğinin zorunlu bir parçası olarak görülmektedir (Sancar vd., 2006, s.21). Bu zorunluluk bir taraftan kadını sınırlandırırken, bir taraftan makbul annelik ile kimliğini tamamlayıp hiyerarşik olarak yükselen kadın için saygın ve meşru bir alan açmaktadır (Sancar vd., 2006, s.21). Bölgede ücretli bir işte çalışma noktasında kadın istihdam oranı oldukça düşük seviyededir. TÜİK 2021 istatistiklerine göre %19,6 ile TRB2 yani Van, Muş, Bitlis, Hakkari bölgesi kadın istihdam oranının en düşük olduğu illerin arasında yer almaktadır.<sup>6</sup>

Yaşanılan bölge akademisyen annelerin sorumluluklar bakımından destek ağını etkilemektedir. Bölgede kadınların eğitim<sup>7</sup> ve istihdam oranlarının düşük, geleneksel toplum yapısına sahip olan ilde çalışan kadın sayısı ile orantılı olarak genellikle kadın işgücünden yararlanan ev işleri ve çocuk bakımı gibi alanlarda kadın akademisyenlerin destek mekanizmaları oldukça sınırlıdır denilebilir. Okul çağından önce çocukları bırakabilecekleri kreş, anaokulu gibi kurumlar ise hem niceliksel hem de profesyonel kadro açısından yetersiz olması akademisyen kadınların bu kurumlardan aldığı desteği olumsuz etkileyebilmektedir. Ayrıca ildeki bu kurumların bir çoğu tüm gün hizmet vermemektedir. Bu noktada çoğunlukla bölgeye dışardan göç eden kadın

<sup>6</sup>[https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2022-49668#:~:text=En%20d%C3%BC%C5%9F%C3%BCk%20kad%C4%B1n%20istihdam%20oran%C4%B1,%2C%20Bitlis%2C%20Hakkari\)%20izledi.](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2022-49668#:~:text=En%20d%C3%BC%C5%9F%C3%BCk%20kad%C4%B1n%20istihdam%20oran%C4%B1,%2C%20Bitlis%2C%20Hakkari)%20izledi.)

<sup>7</sup> 2015 Bitlis Sosyal Analiz Raporu sonuçlarına göre; ilde okuma yazma bilmeyen kadın oranı % 82 iken erkeklerde bu oran %18’dir. 15-19 yaş arası ilköğretim diploması olmayanların oranı bölgede %35, kadınlarda ise %51,6, 20-24 yaş arası ortaöğretim diploması olmayanların genel oranı %74,5 iken kadınlarda bu oran %83,7’dir (<https://www.daka.org.tr/panel/files/files/yayinlar/Bitlis%20Sosyal%20Analiz%20Raporu.pdf>)

akademisyenler, aile bireyleri, özellikle annelerinden destek talep etmekte ya da çocuk bakımını yarım gün kurumlara devrederek iş yaşamını devam ettirmeye çalışmaktadır.

Ancak kadın akademisyenlerin Bitlis iline yönelik değerlendirmeleri; çoğunlukla sosyal alanların kısıtlılığı, sağlık hizmetlerinin yetersizliği, çocukların ilgi alanlarına göre eğitim görememesi çerçevesinde şekillenmektedir. Bu olumsuz değerlendirmelerin yanı sıra küçük bir şehir, ulaşımın kolay ve steril bir alan olarak değerlendirilen ilin güvenlik ve tüketim noktasında çocuklar için uygun olduğunu belirten katılımcılar da bulunmaktadır:

*“Bitlis’te çocuk yetiştirmek zor. Çocuğunla vakit geçireceğin yerler çok kısıtlı. Sağlıkla ilgili sorunlar var. Onun dışında eğitim imkânları yetersiz” (36, Doktor Öğretim Üyesi )*

*“Çok zor, hiçbir sosyal faaliyet yapamıyorsun. Tedavi sürecinde doktor bulamıyorsun. Çok zor yani burada bayağı zorluk yaşıyoruz.”(38, Doktor Öğretim Üyesi )*

*“Bitlis’te çocuk yetiştirmek çok da zor değil. Şu açıdan değil, ulaşım kolay. Tehlike daha az, ulaşım kolay. Ama şöyle bir şey var, imkânları yok.” (43, Profesör )*

Kadın akademisyenler kadın ve anne olmak noktasında Bitlis ilinin toplumsal yapısına, çocuk bakımı ve ev işleri noktasında paylaşım ağısının sınırlılığına yönelik değerlendirme yapmamıştır. Toplumsal yapıya ve aidiyet hissettiği kimliğe yönelik bir değerlendirme yapılmaması; kadın akademisyenlerin geleneksel toplumsal yapıyı içselleştirmeleri, çalışma ve ikamet ettikleri alanın kampüs içinde bulunması ve ailelerin bu alan içinde sosyalleşmeleri sonucunda kent ve toplumsal yapı ile sınırlı ilişki kurmaları şeklinde yorumlanabilir. Ev işleri ve çocuk bakımı noktasında sınırlı şartlara değinilmemesi ise; aile büyüklerinden destek alması, mesai saatlerinin esnek olması sonucunda akademik çalışmalarını çocuklar anaokulunda/ kreşteyken ya da geceleri ikincil vardiya ile gerçekleştirmeleri ve bu durumu gündelik yaşamın bir rutini olarak görmeleri, hem çalışma yaşamında görünür olmak hem de evlenip çocuk sahibi olmayı tercih olarak tanımlamaları ve bu nedenle de şartları normalleştirip kabul etmeleri ile açıklanabilir.

## **Sonuç**

Bu çalışma ekonomik, kültürel sermaye sahibi olan kadın akademisyenlerin annelik ve akademisyenlik kimliğine atıflarını anlamayı, cinsiyetçi kalıp yargılar çerçevesinde gündelik yaşam pratiklerindeki problemleri ve duygularını fenomenolojik bir yaklaşımla anlayabilmeyi hedeflemektedir. Akademisyen anneler aidiyet hissettiği anneliği fedakarlık ve sevgi, akademisyenliği ise zorluk ve hayal olarak nitelendirmektedir. Teorik arka planda değinilen çalışmaların aksine bu çalışmadaki veriler akademisyen annelerin birincil aidiyetlerinin annelik iken akademisyenliğin ikincil aidiyetleri olduğunu göstermiştir. Sevgi ve fedakarlık tanımlaması, çocuk bakımı ve ev işleri ile ilgili tüm sorumluluğu karşılıksız sahiplenmeyi açıklamaktadır. Uzun süren eğitimin, zihinsel bir üretimin gerekli olduğu statülü bir iş olan akademisyenlik, kadının eğitim ve çalışma yaşamına katılımının normalleşmediği ve sıkça tartışıldığı toplumsal yapıda bir hayal olarak nitelendirilebilmektedir. Bitlis gibi geleneksel toplumsal yapıda çalışma yaşamına katılan kadın sayısı oldukça sınırlıyken bu durum akademisyenlik özelinde daha marjinal olarak tanımlanabilir. Bu sebeple kadın akademisyenler toplumsal baskıyı bilinen, ideal sınırları ve pratikleri olan annelik üzerinden deneyimlemektedir. Kadın akademisyenler annelik ile ilgili eleştiri ve baskıyı ebeveynlik rolünü paylaştığı eşinden, diğer aile bireylerinden, uzak akraba, komşu ve arkadaş olmak üzere herkesten görebilmektedir. Çünkü annelik toplumsal olarak inşa edilen bir kimliktir ve bu sebeple de toplumda standart kalıp davranış beklentisi ve ideal annelik tanımı bulunmaktadır. Bu toplumsal yapı içerisinde doğan, büyüyen, eğitim alan kadın akademisyenler her ne kadar eğitim ve çalışma

yaşamına girerek toplumsal normları esnetmiş olsa da annelik söz konusu olduğunda geleneksel yapıyı devam ettirebilmektedir. Bu noktada kadın akademisyenler çocuk özelinde tüm sorumluluğu üstlenmekte, çocuğun her türlü probleminin tek sorumlusu olarak kendisini görmektedir.

Bu iki kimliğe yönelik tanımlamalar ve yaklaşımlar akademisyen annelerin gündelik yaşam pratiklerini belirlemektedir. Sorumluluk ve görevler çerçevesinde akademisyen annelerin kadın ağı ve kurumlardan yardım aldığı, çalışma saatlerini ev içi sorumluluklara göre belirlediği, iki rolün getirdiği çifte yükü ikinci vardiya ile çözmeye çalıştığı, bireysel zaman, mesai saati, ev içi sorumluluklar ve annelik ile ilgili görev ve sorumlulukların iç içe girdiği gündelik yaşam rutinini kadının normali olarak nitelendirildiği söylenebilir. Bu durum yine sınırsız sevgi ve fedakarlık tanımı ile açıklanabilmektedir. Bu ikili rol çatışması kadın akademisyenler özelinde iş-aile değil, aile sorumluluklarının merkeze alındığı aile-iş çatışması olarak tanımlanabilir. İlgili literatürde ikili rol çatışmasının sonuçları; işe devamsızlık, iş tatmin eksikliği, verimsizlik, endişe, korku, kendine güvensizlik, stres, evlilik ve aileye yönelik tatminsizlik ve boşanma olarak sıralanmaktadır. Benzer şekilde bu çalışmada da iki rol çatışmasının ve iki rolün getirdiği çifte yükün sürdürülemez olduğunun belirtildiği ve kadınların bu anlamda pek çok sağlık sorunu yaşayabildiği görülmektedir.

Akademisyen annelerin duygularına baktığımızda, çalışma yaşamının sorumluluk ve görevleri çerçevesinde çocuğunu ihmal ettiği, yoğun gündelik yaşamda çocukları ile yeterince ilgilenemediği, çocuğun yaşadığı problemler noktasında tüm sorumluluğu üstlendiği için suçluluk ve pişmanlık duyduğu görülmektedir. Ayrıca iki rol çatışması, yoğun gündelik yaşamda sağlanmaya çalışılan denge ve gün içindeki görev ve sorumlulukları gerçekleştirme telaşının kadınlar üzerinde baskı ve stres yarattığı söylenebilir. Her ne kadar kadın tüm sorumlulukları üstlense, iyi anne, iyi eş ve iyi akademisyen olmaya çabalasa da hep bir eksik ve suçluluk oluşmaktadır. Son olarak akademisyen annelerin içinde buldukları durumlara yönelik sıkıntılarının; sosyal alanların, eğitim ve sağlık kurumlarının yetersizliği ile sınırlı olması; akademisyen annelerin anneliğe yönelik geleneksel tanım, rol ve görevlere sahip olması, lojmanda yaşadığı için toplumsal yapı ile sınırlı ilişki kurması gibi nedenler ile açıklanabilir.

Toplumsal cinsiyet temelindeki problemlerin çözümü noktasında; öncelikle eleştirel bir sorgulama ile farkındalık düzeyinin oluşmasının, sonrasında ev içi sorumluluklarda eşit bölüşüm gibi bu farkındalığın pratiklere dönüşmesi ayrıca siyasi, politik, ekonomik tüm alanlarda bu değişimin talep edilmesi gerekmektedir. Kadın probleminin tarihsel, toplumsal alanın, gündelik yaşamın her anında egemen olduğu ve yeniden üretildiği bilinciyle farklı alanlarda farklı değişkenler çerçevesinde akademik çalışmalar yapılmasının önemli olduğu belirtilmelidir. Çalışma yaşamına dahil olmanın toplumsal cinsiyet noktasında kadın üzerindeki olumlu ve olumsuz etkisinin analizine yönelik çalışmalar yapılmasının da önemli olduğu düşünülmektedir. Toplumsal ve kültürel alandaki toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmesi zorunluluktur. Dünya nüfusunun yaklaşık yarısını oluşturan kadınların toplumsal cinsiyet temelinde yaşadıkları pek çok problemin çözümü kültürel, ekonomik, siyasi, geleneksel alanlardaki değişim ile mümkün olabilecektir. Toplumsal ve kültürel cinsiyetçi kalıp yargıların değişiminin, insan ömrü ile kıyaslanamayacak derecede bir zaman ihtiyacı olduğu gerçeğinden hareketle, bugünün kadınları için kısa vadeli çözüm önerileri de getirilmelidir. Bu noktada öncelikle eğitim alanında kadının görünürlüğünü ve gündelik yaşamdaki kültürel sermayesini arttıracak önlemler alınmalıdır. Ayrıca çalışma yaşamında düşük ücret alan kadının, emeğinin karşılığını alabilmesi noktasında yasal düzenlemelerin getirilmesi ve uygulanması gerekmektedir. Bunun yanı sıra iş ve aile yaşamındaki sorumluluk ve görevler çerçevesinde rol çatışması yaşayan, genel olarak çalışan, özel olarak ise akademisyen kadınlara yönelik iş yerindeki; görev ve sorumluluklar, atama kriterleri, özel alanda ise çocuk bakımı ve ev işleri noktasında eşler arası eşit paylaşım gibi iş ve aile yaşamına dair değişiklikler yapılması önemlidir.

**Kaynakça**

- Altınoluk, D. (2018). Kadın olmak mı, akademisyen olmak mı? : İşte bütün mesele bu. *Fe Dergi*, 10(1), 57-66. doi: 10.1501/Fe0001\_0000000196
- Andersen , G. E. (2011). *Tamamlanmamış devrim kadınların yeni rollerine uymak*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aycan, Z. ve Esgin, M. (2005). Relative contributions of childcare, spousal support, and organizational support in reducing work family conflict for men and women: The case of Turkey. *Sex Roles*, 53, 453-471. doi: [10.1007/s11199-005-7134-8](https://doi.org/10.1007/s11199-005-7134-8)
- Badinter, E. (1992). *Annelik sevgisi*. İstanbul: Afa Kitapevi.
- Badinter, E. (2017). *Kadınlık mı annelik mi?* İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bayraktar, S. (2011). *Makbul anneler müstakbel vatandaşlar*. Ankara: Ayizi Kitap.
- Beauvoir, S. D. (2010). *İkinci cins: Evlilik çağı*. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Belkıs, Ö. (2016). Anneliğin akademik kariyer gelişimine etkileri üzerine nitel bir araştırma. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 250-263. Erişim adresi: [http://www.jret.org/FileUpload/ks281142/File/26a.ozlem\\_belkis.pdf](http://www.jret.org/FileUpload/ks281142/File/26a.ozlem_belkis.pdf)
- Berber, M., ve Eser, B. Y. (2008). Türkiye'de Kadın İstihdamı: Ülke ve bölge düzeyinde sektörel analiz. "İş, Güç" *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 10(2) 1-16. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/235547>
- Bircan, H. M., ve Erdoğan, N. (2020). Kadın akademisyenlerin kariyer kimliği inşası: Araştırma yapmak isteyen anne öğretim üyesi. *Journal of Economy Culture and Society*, (Özel Sayı 1/Supplement 1), 177-206. doi: 10.26650/JECS2020-0087
- Bitlis Sosyal Analiz Raporu*. (2016, Temmuz 12). DAKA: Erişim adresi: <https://www.daka.org.tr/panel/files/files/yayinlar/Bitlis%20Sosyal%20Analiz%20Raporu.pdf>
- Budak, G., Doğan, H. Z., ve Harlak, H. (1991). Çalışan kadınların sorunları: Bir toplumsal değişme araştırması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 1(1). Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/198059>
- Chodorow, N. J. (1999). *The reproduction of mothering: Psychoanalysis and the sociology of gender*. California: University of California Press.
- Clark, L. H., Matthews, A. M., ve Matthews, R. (2006). The continuity and discontinuity of the embodied self in infertility. *CRSA/RCSA*, 43(1), 95-113. doi: 10.1111/j.1755-618X.2006.tb00856.x
- Creswell, J. W. (2014). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Siyasal Kitapevi.

- Creswell, J. W., ve Clark, V. P. (2017). *Designing and conducting mixed methods research*. London: Sage Publications.
- Daniluk, J. C. (1999). When biology isn't destiny: Implications for the sexuality of women without children. *Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy*, 33(2), 79-94. Erişim adresi: <https://cjcc-uccalgary.ca/article/view/58616/44104>
- Deguy, J., ve Beauvoir, S. L. (2009). *Simone de beauvoir: Özgürlüğü yazmak*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Delphy, C. (1999). *Baş düşman*. İstanbul: Saf Yayıncılık.
- Delphy, C. (2016). *Close to home : A materialist analysis of women's oppression*. New York: Verso Books.
- Dikeçligil, F. B. (1998). *Metropolde kariyer meslekleri ve aile yapısı temelinde yaşama tarzları*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Durmaz, Ş. (2016). İşgücü piyasasında kadınlar ve karşılaştıkları engeller. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(3), 37-60. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/263795>
- Fine, C. (2011). *Toplumsal cinsiyet yanılısaması*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Freud, A. (2004). *Ben ve savunma mekanizmaları*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Giray, D., ve Ergin, C. (2006). Çift-kariyerli ailelerde bireylerin yaşadıkları iş-aile ve aile-iş çatışmalarının kendini kurgulama davranışı ve yaşam olayları ile ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 21(57), 83-107. Erişim adresi: <https://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php>
- Gönenç, İ. M., Akgün, Ş., Özvarış, Ş. B., ve Tunç, T. E. (2013). An Analysis of the Relationship between Academic Career and Sex. *Eğitim ve Bilim*, 166-178. Erişim adresi: [https://huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/Gender\\_Academic.pdf](https://huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/Gender_Academic.pdf)
- Greenhaus, J. H., ve Parasuraman, S. (1993). Job performance attributions and career advancement prospects: An examination of gender and race effects. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 55(2), 273-297. doi: 10.1006/obhd.1993.1034
- Greenhaus, J. H., ve Beutell, N. J. (1985). Sources of conflict between work and family roles. *Academy of management review*, 10(1), 76-88. doi: [10.5465/amr.1985.4277352](https://doi.org/10.5465/amr.1985.4277352)
- Grönlund, A. (2007). More control, less conflict? Job demand-control, gender and work-family conflict. *Gender, Work & Organization*, 14(5), 476-497. doi: [10.1111/j.1468-0432.2007.00361.x](https://doi.org/10.1111/j.1468-0432.2007.00361.x)
- Güneş, F. (2017). Feminist kuramda ataerki tartışmaları üzerine. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(2), 245-256. doi: 10.18069/firatsbed.346526
- Hartman, H. (2006). *Marksizmle feminizmin mutsuz evliliği*. İstanbul: Agora Kitaplığı.

- Hartmann, H. I. (1981). The family as the locus of gender, class, and political struggle: The example of housework. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 6(3), 366-394. Erişim adresi: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/pdf/10.1086/493813>
- Hays, S. (1996). *The cultural contradictions of motherhood*. London: Yale University Press.
- Hochschild, A. R. ve Machung, A. (1989). *The second shift: Working parents and the revolution at home*. New York: Viking Penguin.
- Holmes, C. (2006). *Born to do it? The social construction of motherhood*. Canada: Simon Fraser University.
- Horkheimer, M., ve Adorno, W. T. (2015). *Sosyolojik açılımlar*. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- İnanç, B. Y., Bilgin, M., ve Atıcı, M. K. (2017). *Gelişim psikolojisi çocuk ve ergen*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Johnston, D. D., ve Swanson, D. H. (2003). Invisible mothers: A content analysis of motherhood ideologies and myths in magazines. *Sex roles*, 49, 21-33. doi: 10.1023/A:1023905518500
- Lester, J. (2008). Performing gender in the workplace: Gender socialization, power, and identity among women faculty members. *Community college review*, 35(4), 277-305. doi: 10.1177/0091552108314756
- Letherby, G. (1999). Other than mother and mothers as others: The experience of motherhood and non-motherhood in relation to 'infertility' and 'involuntary childlessness'. *Women's Studies International Forum*, 22(3), 359-372. doi: 10.1016/S0277-5395(99)00028-X
- Manen, M. V. (2007). Phenomenology of practice. *Phenomenology ve Practice. Phenomenology & Practice*, 11-30. doi: 10.29173/pandpr19803
- Marshall, S. E. (1997). *Splintered sisterhood: Gender and class in the campaign against woman suffrage*. ABD: University of Wisconsin Press.
- Mascetti, M. D. (2000). *İçimizdeki Tanrıça: Kadınlığın mitolojisi*. İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Miller, T. (2010). *Annelik duygusu: Mitler ve deneyimler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mitchell, J. (1974). *Psychoanalysis and feminism*. London: Allentane.
- Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods*. London: Sage Publications.
- Negis, N., ve Tokmakçı, E. (2011). Çalışma yaşamında kadının tükenmişliği: Aile-İş-Sosyal yaşam açısından tükenmişlik. *Journal of Yasar University*, 24(6), 4041-4070. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/179341>
- Noor, N. M. (2004). Work-family conflict, work-and family-role salience, and women's well-being. *The Journal of social psychology*, 144(4), 389-406. doi: 10.3200/SOCP.144.4.389-406



- Oakley, A. (1984). *Taking it like a woman*. New York: Random House.
- Ogburn, W. (1964). *On culture and social change*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Özkanlı, Ö., Korkmaz, A. (2000). *Kadın akademisyenler*. Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Özkanlı, Ö. (2007). The situation of academic women in Turkey. *Eğitim ve Bilim*, 32(144), 59. Erişim adresi: [https://www.researchgate.net/publication/299023149\\_The\\_situation\\_of\\_academic\\_women\\_in\\_](https://www.researchgate.net/publication/299023149_The_situation_of_academic_women_in_)
- Özkanlı, Ö., ve White, K. (2008). Leadership and strategic choices: Female professors in Australia and Turkey. *Journal of Higher Education Policy and Management*, 30(1), 53-63. doi: 10.1080/13600800701745051
- Öztürk, T. (2007). *Türkiye'de kadın çalışanların iş yaşamındaki yerinin analizi (Yüksek Lisans Tezi)*. Yaşar Üniversitesi.
- Pameroy, S. (1995). *Goddesses, whores, wives, and slaves: Women in classical antiquity*. ABD: Schocken Books.
- Razon, N. (1983). *Çalışan anne ve çocuk*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Rich, A. (1976). *Of woman born: Motherhood as experience and institution*. New York: W. W. Norton & Company.
- Sancar, S., Acuner, S. ve Bora, A. (2006). Cinsiyet eşitsizliği bir kadın sorunu değil toplumun sorunudur. *UNDP-Kalkınma ve Demokratikleşme Projelerinde Cinsiyet Eşitliği Hedefinin Gözetilmesi Eğitimi 2005-2006*. İstanbul: UNDP.
- Savran, G. A. (2002). Kadınların emeğini görünür kılmak: Marx'tan Delphy'e bir ufuk taraması. *Praksis*, 159-209. Erişim adresi: <https://www.praksis.org/wp-content/uploads/2011/07/010-08.pdf>
- Tekeli, Ş. (2017). *Feminizmi düşünmek*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tolay, E., ve Baysal, S. (2020). Kadın akademisyenlerde iş-aile çatışmasına neden olan faktörlerin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(2), 793-821. doi: 10.16953/deusosbil.561014
- Tong, R. ve Botts, T. F. (2018). *Feminist thought: A comprehensive introduction*. London: Routledge.
- TUİK. (2023, Mart 06). İstatistiklerde Kadın: Erişim adresi: [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2022-49668#:~:text=En%20d%C3%BC%C5%9F%C3%BCk%20kad%C4%B1n%20istihdam%20oran%C4%B1,%2C%20Bitlis%2C%20Hakkari\)%20izledi](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2022-49668#:~:text=En%20d%C3%BC%C5%9F%C3%BCk%20kad%C4%B1n%20istihdam%20oran%C4%B1,%2C%20Bitlis%2C%20Hakkari)%20izledi)
- Uğurlu, N. S., Türkoğlu, B., Kuzlak, A. ve Gupta, A. (2018). Stereotypes of single and married women and men in Turkish culture. *Current Psychology*, 40(1), 213-225. doi: 10.1007/s12144-018-9920-9

- Uysal, İ. (2013). Akademisyenlerin genel öz-yeterlik inançları: AİBÜ Eğitim fakültesi örneği. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 144-151. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/200349>
- Wade, C. ve Tavis, C. (1994). The Longest War: Gender and Culture. W. J. Lonner, & R. Malpass (Dü) içinde, *Psychology and Culture* (s. 121-126). Boston: Allyn and Bacon.
- West, C. ve Zimmerman, D. H. (1987). Doing gender. *Gender & Society*, 1(2), 125-151. Erişim adresi: [https://www.gla.ac.uk/0t4/crcees/files/summerschool/readings/WestZimmerman\\_1987\\_DoingGender.pdf](https://www.gla.ac.uk/0t4/crcees/files/summerschool/readings/WestZimmerman_1987_DoingGender.pdf)
- Wheelock, J. (1990). Capital restructuring and the domestic economy: Family self respect and the irrelevance of 'rational economic man'. *Capital and Class*, 14(2), 103-141. doi: 10.1177/030981689004100105
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yılmaz, E., ve Özdemir, G. (2012). Türkiye'de kadın akademisyen ve araştırmacıların karşılaştıkları sorunlar ve tarıma bakış açıları. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 9(2), 50-56. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/178375>

## Extended Abstract

### Purpose

The main problem of this study is to explain the daily life of female academicians in fulfilling their responsibilities, roles, and duties as a mother and academicians, which requires self-sacrificing work and constant preoccupation. In the social sciences literature, there are many studies within the framework of the sample of female academicians. However, it is thought that this study will make a new contribution to the literature, as it deals with sociological and psychological perspectives together, examines a relatively new university, includes perceptions about the province of Bitlis, and limits its sample to academics who have children.

### Design and Methodology

In the parts of the study, the participants; The definition and limitations of motherhood and academics, the problems they experience within the framework of social perception, how life is planned at the point of the decision to have a child, how he shares his responsibilities and duties with family members, how he manages time in daily life, how he feels emotionally and how he copes with these emotions are mentioned. Living space and environment also affect identities and perceptions of these identities. At this point, this study also includes the experiences of female academics in the province of Bitlis.

This study, which is based on field research and uses qualitative research methods; is limited to female academics working at Bitlis Eren University and having children. The sample of the study consists of 8 women who work in different titles and fields at Bitlis Eren University and have children. Considering that their knowledge and experience may be different in the sample, participants from different titles and fields of expertise were preferred. For this reason, the sample of the study was determined by the purposeful sampling technique. Within the framework of the gender key concept, the literature was searched and after the research problem was determined in parallel with the steps of the phenomenological research process, the purpose, limitations, and conceptual framework of the research were created. With the voluntary consent of the participants, audio recordings were taken during the interviews and the data were deciphered by the researchers.

### Findings

Motherhood with many conceptual definitions; In addition to a physiological process, it has many social, economic, political, and cultural dimensions. It is seen that motherhood, which is defined as "unlimited sacrifice" within the framework of the research data, is the primary identity according to academicians. The concept that academic women emphasize the most about motherhood is love and self-sacrifice in parallel with social and cultural definitions.

At this point, all duties and responsibilities related to domestic and motherhood are defined as "good motherhood" on the basis of love and constitute the routine of women's daily life. Motherhood, which is loaded with emotional and spiritual meaning, is hierarchically above all identities and offers an important belonging at the point of self-realization.

It shows that the participants, who take on many responsibilities and duties in working life and family life, share these responsibilities and duties with the women's network consisting of family members, neighbors, friends, and paid employees.

**Research Limitations**

Since Bitlis Eren University has a young staff and is a relatively new university, the study was limited to female academics with children working in different disciplines at Bitlis Eren University. A purposeful sampling technique was used to explain the identity of the mother and the academician, as well as the women who assumed all responsibilities and duties, and the study was limited to the duration of the study.

**Implications (Theoretical, Practical, and Social)**

It is seen that sexist definitions, approaches, and practices are dominant in many public areas such as health, education, economy, and many private areas such as practical life practices. Solving problems on the basis of gender; first of all, with a critical inquiry, the behavior of the logic frameworks, and then this understanding, such as the equal distribution of work and domestic responsibilities, should be transformed into practices, and all political, political and economic sections should be consumed in this way. It should be noted that it is also important that the problem of women is carried out academically within the scope of different variables in different fields, with the awareness that the problem of women is dominant and reproduced in every moment of its historical, social spread, and planetary life. In addition, it is important to carry out the general gender analysis on the positive and negative wing analysis of women in working life.

**Originality/Value**

The collection of data with in-depth interviews of this study, in which the qualitative research method was adopted, is important in understanding the sociological and psychological processes of the subject. The effort to understand working women, especially academic women, adds originality to the work. In addition, with an interdisciplinary perspective, both sociological and psychological evaluation reveals the original value of the study. Another unique aspect of the study is that the problems experienced in the province of Bitlis in the Eastern Anatolia Region, within the framework of its advantages and disadvantages, and the differences and similarities of the problems experienced in metropolitan city centers become visible.

**Araştırmacı Katkısı:** Meryem MEMİŞ DOĞAN (%50), Kübra TEMİZ ARSLAN (%50).